

פ ר ט י - כ ל

ישיבת ועדת השרים לענייני בטחון

י"ח בכסלו תשכ"ח - 20.12.67

נכחו השרים:

ל. אשכול - יו"ר
א. אבן
י. אלון
ז. ארן
מ. בגין
י. ברזילי
י. גלילי
מ. דיין
ז. ורהפטיג
י. ספיר
פ. ספיר
מ. קול
ח.מ. שפירא
י.ש. שפירא
א. ששון

י. עוזאי - מזכירת הממשלה
י. הרצוג - המנהל הכללי של משרד ראש-הממשלה

סדר היום:

ב/48. עתיד הגדה המערבית

עמ' 2

ב/48. עתיד הגדה המערביתראש הממשלה ל. אשכול:

אני פותח את הישיבה. סדר היום של ועדה זו דומה כבר לסדר היום של הממשלה ואיננו מגיעים לדיון בכל הסעיפים. רצינו היום לדון על ענין הגדה המערבית ואני מבין, ששר הבטחון מוכן לוותר על סקירתו בעניני הבטחון השוטף.

שר הבטחון מ. דיין:

אמרתי שאם היום הישיבה מוקדשת לדיון בעניני הגדה המערבית, אני מעדיף ש-5 הדקות שתהיינה לי אקדיש לדיון זה, יותר מאשר לסקירות היום.

ראש הממשלה ל. אשכול:

נשאיר את הסקירות לאחר כך. אני מציע שנתחיל מיד בסעיף השני - עתיד הגדה המערבית ואבקש את שר החוץ לפתוח בדיון זה.

שר החוץ א. אבן:

הדיון על הגדה המערבית היום אינו מתנהל בחלל מדיני ריק. אמנם לפי שעה אין שום גורם מתייצב למשא ומתן עם ישראל על קביעת גבולות חדשים, ואין שום גורם בינלאומי התובע מאתנו הבהרה מסוימת של עמדתנו, אולם לרגל מגעים שהיו באוקטובר ובנובמבר, יש יסוד להניח שבשבועות הקרובים המלך חוסיין יבקש הגדרת התנאים של ישראל לשלום.

כאשר המלך חוסיין עבר במסעו באוקטובר ובנובמבר בלונדון ובוושינגטון, הוא רמז, כי לפי דעתו מוכח שכל חודש שעובר בגדה בלי מהלך הדברות עם ישראל כאילו מרחיק אותו מחיי הגדה, ואם השבועות ימשכו כך, בכלל לא ישאר לו זכר. לכן הוא לחץ על האנגלים ועל האמריקנים להביא לידי כך, שתהיה הדברות על נושא זה. מכאן הלהט שהוא גילה למינויו של נציג האו"ם, אשר ישמש מסגרת אפשרית להדברות בינו ובין ישראל. אבל נוסף על כל המגעים הללו, הוא מצא דרכים, דרך צדדים שלישיים, למסור לפני ואחרי הפיסגה, שאז קיומה היה צפוי באמצע דצמבר, שהוא יבקש להתחיל במשא ומתן עם ישראל, שאולי ראשיתו סודית, אבל המשכו פומבי ובמהלכים כאלה הוא ירצה לדעת מה התנאים שלנו. הוא משתמש במלים האלו - WHAT ARE YOUR TERMS? היה נאום שלו בארה"ב, בו הוא השמיע שאלה זו: היתה מלחמה, נוצחתי, מה התנאים שהמנצחים מציעים לקביעת שלום ולקביעת הסדר?

על כן, בבואנו לדון בנושא זה אל נחשוב שהדיון מופשט. עלינו לראות את השלב הבא. נניח שתבוא יוזמה כזאת, מה נגיד ומה נציע לגבי עצם ההצעה לנהל משא ומתן ועלינו לקבוע עמדה לגבי תוכן הדברים אם המשא ומתן הזה יתגשם.

ידוע לנו, שחוסיין דיבר עם כמה מעצמות על תמונת השלום כפי שהיא מצטיירת בעיניו ובעיניהם. ידוע לנו בדיוק מה נאמר לו על ידי אותם הגורמים, בעיקר על ידי ממשלת ארה"ב. נציגיה של ממשלה זו אמרו לו: אנו מיעצים לך להתגבר על כל המעצורים ולנהל משא ומתן עם ישראל. אם יהיה משא ומתן, אין אנחנו, האמריקנים, מעלים על הדעת שתשאר בצד המזרחי של הירדן. מצד אחד, היתה מלחמה, אתה אחראי לכך - וכאן הם עושים חשבון אתו על כניסתו למלחמה ולכן הם מוסיפים ואומרים: לא תחזור לתפארתך הקודמת, המצב שהיה ב-4 ביוני לא יהיה, אבל תשיג את הדבר הטוב שתוכל. הם נתנו לו להבין, שהם יתמכו בהסדר שיקבע גבול אי שם בצד המערבי של הירדן, בלי לומר איפה.

ידוע לנו שהוא הזכיר להם את עמדתם בענין ירושלים, שם הם היו יותר מסוייגים לאמור, שמעולם לא הכירה ארה"ב במעמדה של ירדן ולא של ישראל בירושלים. היא לא הכירה דה-יורה, אבל גם לא דה-פקטו והם אמרו לו, שהפקטום שלו אינו קיים. אולי יוכל להשיג במשך הזמן נוכחות סמלית, אבל זה ענין בינו לבין ישראל. הם מאד עודדו אותו ללכת למשא ומתן כזה.

ידוע לנו שבדין ודברים של אמריקה עם ירדן, דיברו שניהם בהירתעות על האפשרות של פתרון פלשתינאי. חוסיין חושש שככל שיחלפו חודשים, תתגבש מציאות פלשתינאית. אבל האמריקנים אמרו לנו שהם סבורים כי פתרון פלשתינאי הוא רעיון שלילי ביותר ומדינה פלשתינאית תהיה אירידנטיסטית ורדיקאלית ובעלת מדיניות סורית פרו-סובייטית והיא תתבע שטחים נוספים על מה שהיה רוצים לתת לה, וככל שמדינה כזאת יותר קטנה, שאיפותיה הטריטוריאליות יותר גדולות. על כן, נתנו האמריקנים גם לנו להבין, שהשותף להסדר שלום הוא לדעתם ירדן ולא פלשתינה, והם סבורים כי ישראל היתה עושה שגיאה, אילו נתפסה לפלשתינאיות כלשהי.

כאלה היו חילופי הדברים בינו ובין נציגי ארה"ב, וכנראה דברים דומים עברו בינו ובין וילסון ובראון. בכל הצינוורות הוא נתן להבין שאי-שם, בראשית 1968, הוא יתייצב ויאמר: "אתם אומרים משא ומתן עם כל המדינות השכנות, אני אחת המדינות השכנות, אני מבקש מגע ומשא ומתן". אני חושב, שרצוי שניערך לקראת אפשרות כזאת. יתכן שזה לא יהיה כל כך קרוב, כי בינתיים נפלו כמה דברים בעולם הערבי. הפיסגה נדחתה מדצמבר לינואר. המומחים שלנו לענייני האיזור אומרים, שיתכן ונאצר ילכד את העולם הערבי כולו בסירוב לחשוב על משא ומתן עם ישראל, ויעצור בעד חוסיין מלקיים את הכוונה הזאת. על זה חוסיין אמר לכמה אנשי שיח כמה דברים: "יתכן שאני, חוסיין, אשיג אור ירוק מנאצר, שאולי בשבילו אין השעה דוחקת, שום מציאות בסיני אינה משתנה, ככל שהחודשים יחלפו. אפילו לא אשיג ממנו היתר - גם אם הוא אינו מאמין שאפשר להתקדם בלי היתר שלו - ידוע לי שיש גורמים רבים בעולם המוסלמי, שיבטיחו שלא אהיה בודד במשא ומתן עם ישראל. תוניסיה, מרוקו, איראן - כל אלה אומרים שאני עושה דבר נכון, שאציל מה שניתן להציל. על כן, לא אהיה בודד. נאצר יתקיף אותי, אבל אחרים יגנו עלי על היוזמה הזאת".

שוב, יתכן שכל הענין אינו אלא שלפוחית ואחרי הפיסגה חוסיין יצטרך לנהל משא ומתן יחד עם כולם. אבל יתכן שלקראת הסיכוי האחר עלינו להיערך. קודם כל, ישנה הבעיה העקרונית. נניח שהוא מביע רצון לקיים משא ומתן, מה התגובה בפינו? כאן רצוי שנהיה כנים גם כלפי עצמנו וגם כלפי האו"ם וגם כלפיו, כי משא ומתן עם מלך ירדן פירושו, לפי התפיסה שלו, משא ומתן על הגדה המערבית. כלומר, כדי להתקיים בצד המזרחי של הירדן, אין לו צורך במשא ומתן. יש הפסקת האש, והוא מניח שאנחנו מרשים לו להשאר שם בלי המשא ומתן. משא ומתן עם ירדן פירושו גבול שהוא שונה לא רק מהגבול הקודם, אלא גם מגבול הפסקת האש; ומי שמציע שניענה להזמנה להפגש אתו, חייב לקבוע זאת, שיתכן גבול המדינה שאינו זהה עם קו הפסקת האש. אחרת, צריך לומר לו שאין יסוד למשא ומתן על כל התוצאות המדיניות הנובעות מכך.

עכשו אני רוצה להתייחס למצב המדיני בכללו. אנחנו עומדים מול האיבה הערבית והלחץ הסובייטי הגובר והולך וגם הנוכחות הסובייטית מתגברת. כנגד הסכנה הסובייטית אמרנו כל הזמן: ההצלה היחידה היא העמדה האמריקנית שתנטרל את האיומים הסובייטיים. התמיכה של ארה"ב בעמדתנו המדינית מותנית בכמה הנחות יסוד. היא תומכת בקיום המצב הקיים, אבל היא רואה בו מנוף ללחץ כדי להשיג שלום. כלומר, המצב הקיים בעיניה של ארה"ב הוא אמצעי ולא מטרה, אמצעי כדי להכריח ולאץ גורמים ערביים לבקש הסכם. אם האמריקנים ישתכנעו שאנו רואים את המצב הקיים כמטרה ולא כאמצעי, כמצב שהוא עדיף על פני משא ומתן לשלום, יש להניח שהשותפות בינינו ובינם תתמוטט ועל כן, סירוב להיענות למשא ומתן עם ירדן יש לו משמעות חמורה ביותר לגבי מעמדנו המדיני-הבטחוני הכולל. אם הוא יפנה, אין ספק שהוא יבטיח שאחרים יידעו שהוא פנה ואם נסרב, הוא יבטיח שהגורמים הללו יידעו שסירבנו.

יש עוד מעמד שיחייב אותנו להבהיר את עמדתנו בקרוב, וכוונתי לפגישה בין נשיא ארה"ב לבין ראש הממשלה. אמנם עד כה האמריקנים לא גילו סקרנות רבה לגבי תפיסתנו הכוללת על השלום, כי לא ראו כל הקשר למשא ומתן. הם אמרו: "מה בצע לדון על גבולות, כאשר אין קונטקסט?". עכשו יש קונטקסט כפול: ישנה השליחות של יארינג ואין ספק, שהם יודעים כי חוסיין, בשיחותיו אתו, יבקש לדרת לסוף דעתנו.

אם זה המצב, הרי אנחנו מתבקשים להכריע לפחות הכרעה עקרונית נוהלית ולדעתי גם להבהיר מחשבתנו המדינית, אם כי אינני סבור, שאם יהיה מגע כזה, שלבו הראשון יהיה מבצעי, או שהעניין ייחתך במהירות. אבל המהלך עצמו מחייב אותנו.

על כן, אני מציע: ראשית, שלא נסרב להיענות ליוזמה או לבקשה או להצעה שתתקיים פגישה בין ישראל ובין חוסיין ונציגו, מטעמים מדיניים תכסיסיים.

השר י. גלילי:

חוסיין או נציגו של חוסיין?

שר החוץ א. אבן:

אני אומר נציגו, אם כי ספק אם יש לו נציג. הוא, בכל פגישותיו בווינגטון, הבהיר שכל מה שהוא עצמו אינו אומר, אין לו סימוכין. אם תבוא הצעה, היא ודאי תהיה להפגש אתו. סופר לנו, שכאשר הוא קיים שיחות של ארבע שעות עם גולדברג, אנשי פמלייתו, ריפאעי, ראש הממשלה ושר החוץ הפגינו כמעט באופן גופני הסתייגות ממה שהוא אומר, עד כדי כך שחוסיין ביקש להתבודד עם גולדברג והוא אמר לו: "מה שאני לא אומר אישית, אינו תופס". זה סימן היכר לחולשתו של חוסיין כשותף למשא ומתן, אבל ההנחה היא שהוא עצמו יציע להפגש על מנת ללמוד מאתנו מה עמדתנו.

זה מכניס אותי לגופם של העניינים. אני חושב שבמשך הדיונים, רוב השרים הביעו דעה לצד זה או לצד אחר. השאלה היא אם אנחנו מוכנים לשלום עם ירדן על סמך גבול מדיני, שיהיה שונה מהגבול הקיים. אני אומר גבול מדיני, כי יש אפשרות של הבחנה בין גבול בטחוני וגבול מדיני.

אני מנסה לגלגל את הכדור הלאה. ידוע שבעניין זה יש כמה דעות: (א) לדעתי, פתרון פלשתינאי אינו סביר, כלומר, שיחידה פלשתינאית אוטונומית תהיה מדינה ערבית עצמאית. יש לנו ירדן, פלשתינה וישראל והן מצטופפות לתוך חגורת החנק של השטח המוגבל וסופן של שתי המדינות אולי להתאחד, אבל בעצם השם מדינה פלשתינאית יש ערעור על קיומה.

אני זוכר ששוקיירי אמר פעם באו"ם דבר נכון - (ציטטה באנגלית) - "פלשתינה וישראל אינן יכולות להתקיים זו בצד זו". אני חושב שהוא צדק. באו"ם מחקנו את פלשתינה, זה לא קיים. אבל יש לדעתי אמת היסטורית יסודית בהגדרה הזאת. במדינה כפי שהיא, לפי קווי הפסקת האש, הקשיים ידועים. הם עכשו כ-36%, אין שום סיכוי שיהיו פחות. אני מניח שפרופ' בקי הספיק לשוחח עם כל אחד על התחזית הדמוגרפית האופטימית ביותר. אמנם אוכלוסית הגדה היתה סטטית, אבל אין להניח שזה יהיה המצב, אם הגדה היא של מדינת ישראל על שירותיה הבריאותיים והאחרים. ואפילו תימשך ההגירה, מידת הגידול הטבעי היא למעשה כ-3%, וההנחה הסבירה האופטימית היא, שהם יהיו יותר מ-40% ב-1975. כלומר, האופי היהודי של המדינה אינו מובטח.

על כך אני צריך להוסיף את הגורם הבינלאומי. אני חוזר לדבר, שאנחנו מחזיקים בשטח באפס ברירה, אבל אם יש הצעה לשלום ואנחנו נחמיץ אותה, קיומנו שם יהיה נגד לחץ פוליטי של כל המעצמות ומעמדנו הבינלאומי ייפך למצב של מצור.

על כן, אני מציג את השאלה ועונה עליה בחיוב. יש אפשרות לנהל משא ומתן, שמגמתו כלהלן: שהגבול הבטחוני מוסיף להיות הירדן. כלומר, שצבאות ערביים כלשהם לא יימצאו ממערב לירדן וישראל, נוסף על מה שיש לה, או מה שתתבע או תחזיק בירושלים, תבקש תיקוני גבול הנחוצים לבטחון, בעיקר בבקעת הירדן, אבל מה התיקונים האלה, עלינו כמובן לנסח ונעניק לחוסיין מתנה של 600 אלף הערבים האלה, בהנחה שיש ערובה לבטחון ויהיה פירוז ואם יופיעו סכנות בטחוניות בגדה, ההסכם בטל ומבוטל ואנחנו חוזרים.

לא אכנס לכל הקווים האפשריים של חוזה שלום כזה. הבעיה היא אם התפיסה הכללית הזאת נראית לנו עד כדי לשמש בסיס למשא ומתן, עם כל ההסתייגויות, ש-(א) אולי לא יופיע; (ב) אם יופיע, אולי לא יחתום, כי התנאים האלה לא ייראו לו. אם יראה שאת ירושלים אין לו ולא האיזור מסביב לירושלים והגדה מפורזת, ויש תביעות לתיקונים אחרים בגבולות, הוא לא יחתום. אינני חושב שסיכוי זה יגאל אותנו מהצורך לבדוק ולראות, לא כל שכן אם היוזמה תבוא מצדו.

אני רוצה להתייחס לנקודה אחת נוספת. כאשר דובר - ורבים מאתנו מדברים על השאלה מהו גבול בטחוני, מה מבטיח את בטחוננו - שמעתי שני דברים: התבצרות בבקעת הירדן, כאילו הצרת המלחמה האלה, שאנחנו נתפשט דרומה מטירת צבי וצפונה מים המלח, עד כדי כך שהפרוזדור בין הגדה ובין הירדן יצומצם ואנחנו נשלט על השטח. ויש הצעה אחרת, שכל הסדר אתו, אפילו אם הרבה מהתושבים והשטחים יחזרו אליו, אנחנו נעמוד על כמה שטחים למען בסיסים צבאיים. אינני מציע שנוותר על תביעה זו. אני רוצה להביע דעה, ששום גורם ערבי לא יחתום על הסכם או חוזה, ולאחר שיוסכם שטח מסויים הוא ריבוני, יישב צה"ל בשטח הריבוני שלו, ואינני סבור שגורם בינלאומי יזדהה אתנו בתביעה זו. אם אנחנו אומרים שבלי בסיסים צבאיים אין לנו בטחון, הרי לי נדמה שהמצב הקיים יותר נוח להחזקה, אז אין הסכם ואין הסדר, אבל יש הפסקת אש. אני רואה קושי לכלול בהסכם עם ירדן כל תנאי, שיבטיח את נוכחותנו הפיזית בירדן, שיהיו שטחים שלא לפי ההסכם.

השאלה העומדת בפני השולחן לדעתי היא: (א) האם לומר כן או לא, אם תבוא הצעה למשא ומתן? (ב) ואם נאמר כן - האם נהיה מוכנים לדון באפשרות של שלום עם הגורם הערבי הזה? לדעתי, זה יגרור שלום עם גורמים ערביים אחרים, אבל השלום יתבסס על כך, שפרט לתיקוני גבול בטחוניים ושמירת המעמד שלנו בירושלים רבתי ועוד כמה תנאי פירוז, היו הערבים והשטחים מצטרפים אל ממלכת ירדן. זו הכרעה לכאן ולכאן ולדעתי, היא מתבקשת.

השר מ. בגין:

אתה מציע להשאיר את ירושלים ושאר השטחים?

שר החוץ א. אבן:

אמרתי תיקוני גבול ואינני יודע מה הם תיקוני הגבול הנחוצים לבטחוננו. כל מה שנחוץ להבטחת הבטחון, שנעמוד על כך, אבל מה שישאר אחרי תיקוני הגבול הנחוצים לבטחוננו - ואינני יודע לפי שעה מה היקפם ומעמדם - מה שישאר יהיה חלק הממלכה ההאשמית, במסגרת של חוזי שלום ופירוז הגדה. אני חושב שאנחנו צריכים לומר כן או לא לאפשרות הזאת כבסיס למשא ומתן.

שר המשטרה א. ששון:

אני חושב, שאנחנו חייבים לחלק את השאלה לשתיים: פגישה עם חוסיין, אם תבוא פניה כזאת ואחר כך, שאלת מדיניותנו לגבי הגדה המערבית. אם כי שני הדברים קשורים, יכול להיות שאנחנו יכולים להגיע לידי הסכם על נקודה אחת, ועל הנקודה השניה יתכן שיש עוד זמן להחליט, גם אם לא נגיע לידי הסכם היום.

פגישה עם חוסיין, זה מתאים למדיניות שלנו. אנחנו כל הזמן מכריזים, שאנחנו מוכנים לשיחות ישירות על משא ומתן ישיר בין שני הצדדים בעניין השלום. זו עמדתנו, שאנו מכריזים עליה בכל מקום ומקום. אם תבוא פניה למשא ומתן ישיר מצד מדינה ערבית אחת, או מצד כל המדינות הערביות, איננו יכולים להגיד שלא ניפגש. אם תבוא פניה מצד חוסיין למשא ומתן, לדעתי אנחנו צריכים להיענות. השאלה מה ידובר בפגישה עם חוסיין. אני חושב שבפגישה ראשונה לא צריכים להתנות כל תנאים, לא מצדנו ולא מצד חוסיין. שיישבו שני הצדדים וישמעו את הטענות אחד של הצד השני ותוך כדי כך, אפשר לברר את העמדות. זה ביחס לחוסיין. אני מציע לדון על כך לחוד אם נענים לפניה כזאת או לא.

ראש הממשלה ל. אשכול:

איך יושבים זה מול זה ותוהים על קנקנו של השני?

שר המשטרה א. ששון:

אנחנו כל הזמן אומרים, שאנחנו מוכנים לשבת עם כל המדינות הערביות סביב לשולחן אחד, בלי כל תנאי. אז אנחנו באים לשולחן, שומעים מה דעתו. אינני בטוח שחוסיין עצמו יבוא בפעם הראשונה, לא מן הנמנע שישלח שליחים. אם יבוא בעצמו, השאלה היא מי צריך להפגש איתו.

שר החוץ א. אבן:

נניח שתהינו כבר על קנקנו וצריך לקבוע עמדה?

שר המשטרה א. ששון:

יכול להיות, שעל עתידה של הגדה לא תהיה אחדות דעות מסביב לשולחן הזה. לא הייתי רוצה לשלב את שני הדברים. על דבר אחד לא יכולים להיות חילוקי דעות - זו עמדת הממשלה ומדיניותה, אם תבוא פניה מצד חוסיין - אנחנו נענים לה. בענין הגדה יכולים לשבת ולהתווכח, וגם לו היינו יודעים מה אנחנו אומרים בענין הגדה, אינני חושב שבפגישה הראשונה אנחנו צריכים לשים את כל הקלפים שלנו על השולחן.

על כן אני אומר, נתרכז קודם סביב הענין של חוסיין ואחר כך נדון בבעיה השניה של הגדה. אם כי נראה, שחוסיין הוא מבודד, לדעתי הוא איננו מבודד. יש מאחוריו כמה מדינות, שהיו מעונינות לחזק מצב זה, ביחוד אותן המדינות, שהאוריינטציה שלהן היא מערבית, כמו ערב הסעודית למשל. זה חשוב מאד, משום שסעודיה וחוסיין, יש להם קו משותף מבחינה גיאוגרפית ויש לחוסיין העורף הזה. אחר כך ישנן תוניסיה, מרוקו ולוב, שמעונינות בכך ומדינות אלו, במקרה שיהיה דיון בתוך הליגה הערבית או בפיסגה הערבית, הן תתאחדנה על כך, שאין לראות את חוסיין כמבודד. אני חושב שחוסיין יש לו היום בארצו תמיכה רבה יותר מאשר לפני מלחמת ששת הימים. אחרי הנסיונות שהיו להם במשך שנה חודשים אלה ואחרי שאיבדו את החלק המערבי של הירדן, יש לו היום יותר תמיכה. אמנם נכון שביריה אחת אפשר לחסל את חוסיין, אך מצבו ומעמדו, אם בתוך הגדה המערבית שלנו ואם בתוך הגדה המזרחית של ירדן, הרבה יותר חזקים מאשר לפני המלחמה. כולם רואים שבאפשרות האיש הזה להגיע לידי פתרון. נכון שיש בין חברי ממשלת ירדן כאלה שאומרים, שאינם מזדהים איתו, כמו ריפאעי שאמר באופן פומבי, שאינו מזדהה עם עמדתו של המלך, אם כי חוסיין לקח אותו אתו לשיחותיו עם ג'ונסון.

ביחס לגדה המערבית, אני חושב שיש שלש אפשרויות: או סיפוח הגדה לישראל, או הקמת מדינה פלשתינאית, או החזרת החלק הזה של הגדה לירדן. אעמוד בקיצור על כל אחת מהאפשרויות האלו. הסיפוח בלתי אפשרי כל עוד לא יובטחו לנו שני דברים: (א) שמדינת ישראל תישאר מדינה יהודית; (ב) שאנחנו בכל הנסיבות במדינתנו נהיה רוב מוחלט, אם על ידי ריבוי טבעי או עליה גדולה, כי אנחנו יודעים באיזו מידה הערבים יכולים לגדול. אם איננו יכולים לתת תשובה חותכת לשתי שאלות אלו: שמדינתנו תישאר יהודית ושנהיה רוב מוחלט, ענין הסיפוח

עומד בסימן שאלה.

אשר למדינה פלשתינאית, אם ניכנס עם הערבים הפלשתינאים לדיון על הקמת מדינה פלשתינאית, הם ידרשו קודם כל לקיים את תכנית החלוקה, אולי גם את עזה ועוד כל מיני דברים, כי אחרת מה טעם להקמת מדינה פלשתינאית? הם כבר מעוררים שאלות אלו. מלבד זה, אנחנו מוסיפים למדינות הערביות הקיימות עוד מדינה ערבית אחת ואין כל בטחון, באם היא תקום, שלא תיפול בידי רוסיה ואין בטחון שלא תלך נגד ירדן ולא תלך עם נאצר. אנחנו צריכים להביא בחשבון את כל השאלות הללו.

נשאר העניין של סיפוח הגדה לירדן. אם אנחנו אומרים שנשאיר את ירושלים השלמה, אם אנחנו רוצים לעשות תיקוני גבול לאורך קו לטרון, בית איקסה ונבי סמואל ואנחנו צריכים לעלות על בית ג'אלה - אני מתפלא איך נשארו בחיים וכיצד הם לא תקפו את ירושלים, כי מבית ג'אלה אפשר להחריב את ירושלים - אם אנחנו רוצים לעשות תיקוני גבול כאלה, ברור שמה שישאר ויכול לשמש כמדינה ערבית עצמאית זה יאכזב אותם והם לא יישבו לדון אתנו על זה. לעומת זאת, אפשר לדבר על תיקוני גבול כאלה עם ירדן, ואני חושב שהיא תהיה מוכנה לדון על כך.

לסיכום אני אומר: סיפוח אפשרי רק אם יובטחו שני התנאים שהזכרתי. למדינה עצמאית הם לא יסכימו, אם נציע להם גבולות כאלה. לא נשאר אלא לדבר על החזרת חלק מהגדה לירדן, תוך תיקוני הגבול הדרושים.

אני חושב שאחד הדברים שצריך להכריע בשיקולים ובדיונים שלנו, זה עניין הפליטים, לא רק אלה שנשארו אצלנו. נכון שנשארו בגדה המערבית 120 אלף פליטים, ונכון שיש בעזה 100 אלף פליטים ובעית הפליטים הפכה באופן יחסי לבעיה קטנה, אבל אנחנו צריכים להביא בחשבון את הפליטים שיושבים בגדה המזרחית. צריך להביא בחשבון, שאחת הנקודות היסודיות שתשכנע את חוסיין ואת אנשי הירדן להכנס אתנו למשא ומתן ולהסכים פחות או יותר למה שאנחנו נציע להם, שאלת הפליטים תהיה הבסיס למאות מיליונים של דולרים, שתקבל ירדן להתפתחותה, לשיקומה ולביסוסה הכלכלי.

השר מ. בגין:

אני מפקפק אם חוסיין יבוא להציע משא ומתן ישיר למדינת ישראל. כל מי שעוסק במדיניות צריך להסתכן בטעות ביחס לפרוגנוזה. אני מקבל על עצמי סיכון זה. אני חושב, שתהיה ועידת פיסגה ואני סובר, שכתוצאה מעמדתו המוצהרת, החזרת ונשנית של נאצר, חוסיין לא יכול להציע משא ומתן ישיר בינו ובינינו.

לכן, בדברי על הדיון הגורלי הזה, הן בוועדת השרים לענייני בטחון והן בממשלה, שמוכרח להתקיים אי-פעם, אני יוצא מתוך הנחה, שעלינו להבהיר את עמדתנו קודם כל כלפי עצמנו ושנית, כלפי ארה"ב. עמדתה של ארה"ב בעניין זה ידועה לנו. אני חושב, שהגיע הזמן, אולי אפילו קצת מאוחר, שאנחנו נתחיל להכשיר לבבות בווינגטון, לקראת בואו של ראש הממשלה, לעמדה מסוימת, כפי שיוכרע בממשלה לגבי הבעיה של ארץ-ישראל המערבית.

ביחס לעמדה זו אביע דעתי, אני מקוה, בצורה שאינה משתמעת לשתי פנים. אף על פי שזו ישיבה של ועדת השרים לענייני בטחון, ולא ישיבה של הממשלה כולה, אני אסתכן בהאשמה חמורה מאד לאמור, שאני מזכיר סנטימנטים. עלול להוצר מצב - אם לקבל את הקו של שר החוץ - שבפעם הראשונה בתולדות ישראל אחרי החורבן, ארץ ישראל המערבית היא בידינו ואנחנו הפעם נחלק אותה. ארץ ישראל המערבית חולקה שלש פעמים בידי זרים ואנחנו, או שהיינו חסרי אונים מול החלטתם, או בפעם השלישית, כבר לא היינו חסרי אונים, אבל המלחמה ב-1948 נסתיימה כפי שנסיימה. והיה זה, מה שאפשר לקרוא מקרה מלחמתי, שביחס אליו כולם יחד, לרבות שר החוץ, אומרים היום: המצב ההוא כבר לא יחזור, אף על פי שלפני שנה יכלו חברי ממשלה אלה ואחרים לומר: בתנאים ההם אנחנו מוכנים לעשות שלום ולקבוע את קווי שביתת הנשק בגבולות קבועים של מדינת ישראל.

עצם המחשבה שכאשר ארץ-ישראל המערבית היא בידינו אנחנו נצא לחלק אותה מחדש, כמנצחים במלחמה, או שאנחנו נסכים לחלק אותה מחדש, אנחנו היהודים, אנחנו הציונים - הרעיון הזה, אני מודה, מכניס לחלחלה בלבי. ואם מישור אומר שאני מדבר ציונות או בצורה סנטימנטלית, אני מודה באשמה, מתוך תוספת זו, שהסנטימנט הזה הוא שהביא אותנו לארץ-ישראל מימי הביל"ויים ועד עצם היום הזה.

אבל עכשו אנחנו דנים כועדת השרים לענייני בטחון ואני רוצה להקדיש את הדברים הבאים שלי לבעיות בטחוניות ומדיניות.

אני אבקש את ראש הממשלה ואת חברי הועדה לשים לב למפה שהופצה על ידי משרד החוץ בעולם כולו על השטחים, לפני ההתקפה ב-5 ביוני (מציג המפה בפני חברי הועדה). יש פה חזית דרומית, צפונית ומזרחית ואפשר לראות על פי ההצעה היסודית של שר החוץ, מה עלול להיות המצב בקו המזרחי, אם נקבל את ההנחות הבאות: ירושלים כולה בידינו - פעם גם זה נחשב לאכספנסיוניזם, דבר טרף ומגונה; תיקוני גבול שעדיין לא ברור מה הם. אבל כאשר מדובר על תיקוני גבול, התוצאה היא שהרוב, או לפחות חלק גדול של אותו שטח, שאפשר לקרוא לו "הבאלג' בתוך ארץ-ישראל המערבית, הוא בידי ירדן. נתאר לעצמנו מה יהיה מצבנו האסטרטגי הבטחוני, אם דבר כזה יקרה. חובתנו להניח, אדוני ראש הממשלה, שהאויב לומד מהנסיון של המלחמה האחרונה. אם הוא לא ילמד, יהיה זה נס נוסף.

שר הבטחון מ. דיין:

הוא כבר למד, זו כבר לא שאלה של זמן.

השר מ. בגין:

היינו חוטאים בקלות דעת - ואינני רוצה להוסיף שום שם תואר לשם העצם הזה - כלפי עמנו ועתיד בטחוננו, לו היינו מניחים שהוא לא למד. ומה הוא למד? מה שצ'רצ'יל פעם קרא לבלקנים כ-SOFT UNDER-BELLY, החלק הזה (מורה על המפה) הוא ה-SOFT UNDER-BELLY של עם ישראל, ארץ ישראל ומדינת ישראל. האויב למד, שאם הוא מרכז כוחות בסיני, סיני היא מלכודת לכוחותיו, בגלל סיבות אסטרטגיות מובנות מאליהן, זה מאריך את קווי האספקה, זה מסבך את בעיותיו הלוגיסטיות, אנחנו קרובים מאד לריכוז כוחותיו ואם אנחנו נוטלים יוזמה, וזה התנאי, אנחנו משמידים אותו.

כולנו זוכרים את המפגש ב-2 ביוני ב"בור", כאשר אחד הקצינים הבכירים שלנו אמר: כל מה שקרה עד אז לא הפתיע אותנו. הצבא למד בעיות אלו במשך תשע עשרה שנה ואנחנו יודעים איך לפתור אותן, גם אם תהיה מלחמה בשלש חזיתות. מה שהפתיע אותנו, שנאצר ביודעו את מלוא כוחנו, הכניס את כל כוחותיו לסיני. מתברר שהוא לא ידע את מלוא כוחנו, אבל ההסבר שנתן אז המפקד הבכיר, וזה אחד האלופים המצויינים שלנו, היה דוקא הסבר מדיני והתוצאות הוכיחו שזה היה המשגה האסטרטגי העיקרי של נאצר.

ברגע זה אני מניח, שאנחנו מחזיקים בסיני לתקופה בלתי מוגבלת. אני כבר מודיע, אדוני ראש הממשלה, שביחס לסיני אני דורש דיון חדש ונוסף ולא אהסס לומר, גם רביזיה ביחס להנחיות שקיבל שר החוץ על דעת הממשלה, כי בינתיים נאצר קיבל סטי"לים ולגבי השימוש בנשק זה הפירוץ אינו משנה. אפשר על ידי טילים בפגיעה ישירה לפגוע באוכלוסיה שלנו; בעוד שאם אנחנו בתוך סיני יכולים להכנס לתוך הארץ, במידה ויהיה צורך להכנס כדי לחסל בסיסי טילים בתוך מצרים, או לפחות לאיים בכך. אבל שעת הדיון בהצעה זו, שאני מציע אותה באופן רשמי ביותר ופירושה רויזיה של החלטה קודמת, שעת הדיון הזה עוד תבוא.

שר המשפטים אמר באחת הישיבות שיש פקפוק גדול ביחס לעצם זכותה של מצרים על חצי האי סיני. אני חוזר ואומר, לא החלטנו לפרוץ את חצי האי סיני, אלא מעבר לגבול הבינלאומי, זה חלק מסיני. סיכמנו, שבמפרץ שלמה

יש נוכחות צבאית. אינני רוצה להכנס עכשו לפרטים, אבל אני חושב שצריך לעשות רוויזיה של ההחלטה לאור ההתפתחות.

בהזדמנות זו, אני רוצה להזכיר בהוקרה רבה את דברי שר החוץ בניו-יורק, כאשר אמר באחת מהופעותיו, שהוא מחבב את האצילות של היונה, מכבד את הכוח של הנץ, אבל אין לו שום יחס כבוד לבת-היענה. אני מקבל את שלש ההגדרות. נוכח מה שנתחדש בשטח הטילים במצרים, היינו נוהגים מנהג בת-היענה ומכניסים ראשו בחול של מדבר סיני, לו עמדנו על ההנחות הקודמות.

אני חוזר עכשו לנושא. אם את סיני אנחנו מחזיקים לתקופה בלתי מוגבלת, כי אין חוזה שלום ואין שום סיכוי שנאצר יסכים לחתום חוזה שלום, או אם נחליט פעם לשנות את הנחותינו במידה רבה, כך או אחרת, מן הדרום לא יכולה לבוא המלחמה לכיבוש מדינת ישראל. היא יכולה לבוא, כפי שטענתי כמה פעמים, מהמזרח, כי מזמן התחלת התקפה מצד התעלה ועד לכיבוש אשקלון, אנחנו נשבור אותו שלש פעמים ואם יהיה צורך, אנחנו בלית ברירה גם ניכנס לקאהיר, כדי להגן על עמנו ועל ארצנו.

המלחמה הבאה עלולה להתפתח מהמזרח, משום שהם למדו מהנסיון. מהרצועה הזאת (תיאור על המפה)...

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

אולי תזכיר בשם את החלק שאתה מצביע עליו.

השר מ. בגין:

מהרצועה הזאת, בין חוף הים לבין קו שביתת הנשק הקודם, עם תיקוני גבול מסויימים, חי עמנו. הוא לא חי בנגב, שם יש 120 אלף נפש והוא לא מרוכז בגליל, הוא מרוכז בין חיפה לבין אשקלון והוכח שעל ידי טילים ועל ידי אוירונים אפשר לגרום נזק רב מאד, אבל לכבוש אי אפשר.

זה הלקח העיקרי של מלחמת העולם השנייה ובימינו, של מלחמת וייטנאם. אני מבקש להודיע פה, שהאמריקנים הטילו על וייטנאם הצפונית 1,817,000 טונה פצצות וזה 87 אלף טון פצצות יותר מכפי שהוטלו בימי מלחמת העולם השנייה כולה על גרמניה, ולא עולה על דעתו של הו צ'י מין להסכים אפילו לשבת לשולחן הדיונים. רק זאת מבקשים ממנו והוא אומר: לא. חלילה שאנחנו נגיע לחלק המיליון מזה בהפצצות, אבל זה מוכיח מבחינה צבאית שהרס איננו כיבוש וגם לא הכנעה. כאשר עם אמיץ, הוא עומד במבחן. מתי אפשר לכבוש? אפשר לכבוש בכוחות קרקע. מהדרום - לא; סוריה אינה מסוגלת, אבל אם באחד הימים, העולם הערבי, לאחר שלמד מהנסיון של המלחמה האחרונה, יכין לנו מלחמה - זו תבוא מהמזרח. הוא ירכז כוחות בלתי משוערים בקו הזה והוכח שהוא יכול לעשות זאת.

לגבי מצרים היתה שאלה אחרת. נאצר שלח לתימן, המרוחקת אלפי קילומטרים, דוויזיות שלמות שהתגברו על בעיות לוגיסטיות. ונניח שהוא לא יוכל לשלוח לעבר הירדן כוחות כאלה דרך עקבה, כי אנחנו נפריע לו, אפילו לא בהליקופטרים הסובייטיים, שיכולים להעביר גם טנקים, אולי יתנו לו אותם. אבל דרך סוריה הוא יכול להגיע ודרך סוריה הוא יכול להעביר כוחות כאלה. מעיראק כבר הגיעה דוויזיה אחת, ואפשר להעביר דוויזיות ללא כל הגבלה דרך המדבר וגם דרך ערב הסעודית.

אני דוחה את הדיבורים, שחוזה שלום זו פיסת נייר. אני חושב שזו ציניות אינפנטילית. אני חולם על כך שנשב עם הערבים למשא ומתן על חוזה שלום, כפי שזכינו להנפת הדגל שלנו. זה צריך להיות החלום השני שלנו, משא ומתן על חוזה שלום עם הערבים, וזו לא פיסת נייר. אבל אנחנו חיים בתקופה מסוימת ושר החוץ יסכים אתי, בתור אדם שלמד תולדות העמים, חוזה השלום עצמו אינו מבטיח את השלום. היה חוזה שלום בוורסאי. כאשר מאחורי חוזה זה אינם עומדים תנאים בטחוניים, אז החוזה עלול להיפך לפיסת נייר.

אם היינו מסכימים ליצור תנאים כאלה שעליהם דיברנו, הממלכה הירדנית ההאשמית תמצא בארץ-ישראל המערבית, מול פני ריכוז הכוחות שלנו העיקריים והם מרכזים את רוב הכוחות שלהם כאן - (סימון על המפה) - נתאר לעצמנו שיהיו להם כאן 1,000 טנקים - ולא תמיד נצליח להשמיד את כל חיל האוויר במכת הפתעה אחת - בליווי מפציצים ובליווי אוירוני קרב, צפויה לעמנו סכנת השמדה חדשה במלוא מובן המושג. אפשר לחתוך קו זה לשניים בהתקפת פתע, אם זו תהיה התקפת פתע ולהחריב אותנו, ואם יחתכו את הקו לשניים, אנחנו נעמוד בפני סכנת השמדה במלוא מובן המושג. אנחנו חיים עכשו זמן שאול, אולי זה לא יבוא שנה אחרי חתימת חוזה כזה עם חוסיין, אבל אפילו אם זה יבוא אחרי חמש שנים, אנחנו לא חייבים לדאוג לנכדים שלנו?

לכן אני אומר, הפיכת ארץ ישראל המערבית לחלק מהממלכה הירדנית ההאשמית, מבחינת האפשרויות הצפויות לעתיד, אי אפשר לדעת אם לא יבוא מישור אחר, אם לא יהרגו את המלך הזה, אם ירדן תיכנס לחלק הזה של ארץ-ישראל, אין לנו עומק מינימלי של הגנה ואז אנחנו צפויים לחתיכת המדינה לשניים, בעזרת שריונים ובליווי מפציצים, ואז מי יודע מה עלול להתרחש ואין סומכים על הנס. זו הסכנה הבטחונית.

עכשו אני רוצה לשאול שאלה אחרת. כולנו הסכמנו כי הגבולות צריכים להיות בטוחים. שר החוץ אומר שאינו יודע איזה תיקוני גבול דרושים לבטחוננו. זו השאלה. אדרבה, נשאל איש אחד בצבא איפה הוא מוצא גבול בטוח מערבית לירדן.

שר הבריאות י. ברזילי:

יש כאלה שחושבים אחרת.

השר מ. בגין:

אז אני מציע, שועדה זו תקיים התייעצות עם הפיקוד העליון של הצבא. הצבא לא יחליט, הממשלה תחליט. יש תקדים, ביום ההוא, ב-2 ביוני, ישבנו אתם ושמענו דברים חמורים. רק לפני חודש ימים הצענו הצעה מסוימת, לאחר הטבעת המשחתת "אילת" ועל פי בקשה מיוחדת, התייעצנו בתל אביב עם המפקדים הבכירים של הצבא ושינינו את החלטתנו בהשפעת דרישותיהם. מבחינה בטחונית, אם אנחנו רוצים SECURE BOUNDARIES, מחובתנו לשמוע את המומחים לבטחון. נשמע את קציני המטה ואלופי הפיקוד, דעותיהם לא תחייבנה אותנו, אבל רצוי שנשמע היכן לפי דעתם אפשר להציב גבול בטוח מערבית לירדן, באיזו שפלה ועל איזו גבעה ואם לא טמונה בזה, מבחינת הבטחון, הסכנה החמורה ביותר.

לכן, דעתי היא שאסור לנו לזוז מהירדן, אפילו שעל אחד ואני מדבר עכשו מבחינה בטחונית.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

מה יהיה לאחר שתעמוד על גבול ירדן? מדוע לדעתך כל הארגומנטים האלה אינם חלים גם לאחר שתעמוד שם? יש עשרות מיליוני ערבים על הגבולות. כל מה שאתה אומר לגבי הגבול פה יחול גם על הגבול ההוא ואז אין גבול בטחוני.

השר מ. בגין:

תסתכל לרגע במפת העולם, תראה את רוסיה האדירה שיש לה נשק אטומי אדיר להחריב חמש פעמים את אמריקה והיא מתעקשת לעמוד עוד 5 קילומטר באירופה המערבית.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

היא הנותנת, אין גבול להתפשטות.

השר מ. בגין:

אני מדבר על תוצאות המלחמה.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

רוסיה הכריזה שהים התיכון זה הגבול שלה.

השר מ. בגין:

גם קנדי הודיע בזמנו, שפרל הרכור זה גבול, זה לא מנע את ההתקפה. אני אומר, שאפילו מדינות אדירות כאלו אינן מזלזלות בשטח. אינני מציע פה דבר אידיאלי, איננו יכולים להגיע על ידי כך לבגדד, אבל אני עומד על כך שבלי זה אין לנו שום עומק. יש 15 מייל - וזו הסכנה.

שר החוץ א. אבן:

אתה מתריע נגד הצעה שיהיו 1,000 טנקים ערביים מול רצועת החוף. זו הסכנה. אתה לא יכול להגיד שזאת הצעתי כהסדר הבוקר. אני הצעתי שירדן יהיה הגבול האחרון של הסדר.

השר מ. בגין:

אני אמרתי שאפשר וכדאי, לאור ההנחה שלנו, להניח שהאויב למד מנסיון המלחמה והוא עלול להנחית עלינו מכה דוקא מצד מזרח. מבחינה זו, עומק הגבול ומבחינת ההגנה שלנו לאורך רצועת החוף, היא סכנה בלתי משוערת לבטחוננו. אנחנו מדברים על SECURE BOUNDARIES והכל יחסי.

משהו על המשא ומתן. שר החוץ אומר, שאם אנחנו לא נהיה מוכנים לוותר לחוסיין, לומר לו שאנחנו יכולים להפגש, אבל אין מה לדון על מה שנקרא החלק הזה של הגדה, אז אין יסוד למשא ומתן. אינני מקבל תיזה זאת. אינני חושב, שמבחינת החוקים הדיפלומטיים, המנצח צריך לומר על מה הוא מוותר.

שר החוץ א. אבן:

לא השתמשתי במלה לוותר.

השר מ. בגין:

הסמנטיקה לא חשובה.

שר החוץ א. אבן:

היא חשובה.

השר מ. בגין:

נאמר, מה נהיה מוכנים למסור למען חוזי השלום. אבל בכל זאת, זה בידינו. המנצח מכתוב את תנאי חוזה השלום והמנוצח מבקש לדעת איך הוא מוכן לעשות שלום. אם הוא המנוצח, אז הוא צריך להציע הצעות, אין שום חובה עלינו. נניח שחוסיין בא מחר אלינו ומבקש לשוחר, אנחנו צריכים לומר לו שנמסור את בית-לחם, את חברון ואת יריחו? הוא המנוצח, הוא תקע לנו סכין בגב, כאשר הוא חשב שנאצר עומד להגיע לתל-אביב והוא רצה להצטרף אליו. הוא נוצח. אז

אם הוא יאות לבוא אלינו לשוחח, אנחנו צריכים להגיד לו: "ירושלים - לא, אבל שכם - כן"? אין תקדים כזה בתולדות הדיפלומטיה. אנחנו רוצים להציע שלום ולהציע את הצעותינו. אני משער שהוא ידרוש כל מה שהוא איבד. אז הוא יהיה רשאי לדרוש, אז אנחנו נגיד לאו ואז יציע הצעות אחרות. מדוע אנחנו צריכים להיות היוזמים של ההצעות? איפה זה כתוב? אני בכלל לא רואה את הסכנה מבחינה זאת.

עכשו אני רוצה לומר, שאני רוצה חוזה שלום ומדוע אין לנו מה להציע? יש לנו מה להציע. איחוד כלכלי בין שני חלקי ארץ ישראל, המזרחית והמערבית. זה דבר חשוב מאד בשביל עבר הירדן המזרחית. אני לא חושב שצריך לתת לזה פרסום, אבל אם מדובר בתנאים, נהיה נכונים לתת לו שימוש ומעבר חופשי בים ואיחוד כלכלי. זה הדבר היחיד שיכול להציל אותו. אם מדובר על התכנית של מפ"ם, והיא מדברת על כך, היא רוצה להגיע לשליטה מוחלטת של ארץ-ישראל, קודם כל על ידי חלוקתה של ארץ-ישראל המערבית, אבל מדוע אי אפשר להציע זאת?

ראש הממשלה ל. אשכול:

איחוד כלכלי בין מי למי?

השר מ. בגין:

ארץ-ישראל המערבית עד הירדן ועבר הירדן המזרחית. הרעיון הזה היה בהחלטת או"ם ב-1947, כאשר החליטו על החלוקה ועל החלוקה הזאת איש אינו מדבר.

נכון מה שאמר שר החוץ, שאם נעלה את הרעיון של מדינה פלשתינאית, זה עלול להיות פרובוקציה לחזור לתכנית של 1947, עם איחוד כלכלי כזה. אבל כל זה נמחק. היתה מלחמה תוקפנית ואז התוקפן מוכרח לשלם מחיר, אחרת יחדש את התוקפנות. הוא יכול להגיד: "הפעם לא הצלחתי, איבדתי, אני דורש זאת בחזרה?"

לדעתי, צריך להכשיר את הלבבות קודם כל בושינגטון. אינני מתעלם מהמצב הבינלאומי הקשה שעלול להוצר. אנגליה רוצה ביקרו של דה-גול ואמריקה עדיין לא נתנה את הסכמתה למה שטענתי. אבל בגלל אפשרויות כאלו, מלכתחילה להגיע למסקנה שחסיין צריך להכנס חזרה לגדה המערבית ואז אנחנו צריכים להכיר בסיפוח הבלתי ליגאלי שלו, שלא הוכר אלא על ידי בריטניה בלבד, ובשנים האחרונות הצטרפה לזה פקיסטן. בריטניה היתה היחידה שנתנה הכרתה לסיפוח שחסיין עשה ביחס לארץ ישראל המערבית ופקיסטן היא המדינה השניה בעולם.

זה ענין של מדיניות והיא הוכחה. בימים עברו כל העולם אמר: אנחנו לא מכירים בקווי שביתת הנשק בגבולות ישראל. פוסטר דאלס היה אומר: השטח הכבוש עכשו על ידי ישראל. הוא לא הזכיר את קווי שביתת הנשק. הגענו עכשו לזה, שחלק גדול מהעולם אומר שמה שהיה ב-1949 אינו בא בחשבון, צריך לתת לישראל יותר. אשרינו שזכינו לכך. אז גם זה ענין מדיני.

יש צורך בהכשרת לבבות וצריך לדבר על זה באמריקה.

צריך להוכיח להם את הסכנה. ג'ונסון אמר שהוא דואג לבטחונה של ישראל ול ~~SECURE~~ BOUNDARIES ואני מציע שנתחיל להכשיר את הלבבות לזה.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אתה חוזר על הטרימין הזה של איחוד כלכלי. מה זה

חוץ מזה שניתן לו מוצא לים?

השר מ. בגין:

המושג ידוע ודי מופשט, אבל אפשר לברר אותו. יכולים להגיד: חילופי סחורות, רכבת משותפת, קשר אוירי, אולי אפילו גם תנועת אוכלוסין חופשית. יש דברים שונים, קשרי רכבת, קשר אוירי, שימוש בשפת הים, הורדת מכס, אלה דברים שאפשר לקבוע. זו הצעה רצינית מאד.

שר המשטרה א. ששון:

אבל אתה לא שולל שיחות, אז תאמר זאת.

השר מ. בגין:

לא, תמיד אמרתי שאינני שולל, אני רק אומר שהירדנים עלולים לסרב.

אינני מקבל את המושג גבול בטחוני. זה מושג שאיננו קיים בעולם, יש גבול.

הצעתי היא, שהממשלה תחליט, כפי שהיא החליטה בחוק הסיפוח לגבי ירושלים ושם המלה סיפוח לא הוזכרה. שם היה כתוב כך - ושר המשפטים יתקן אותי אם אני טועה - שהממשלה זכאית בצו להחיל את חוק השיפוט והמינהל על כל החלק של ארץ-ישראל, כפי שייקבע בצו של המדינה. ולא נאמר מדינת ישראל, ולא במקרה לא כתבנו מדינת ישראל.

אני חושב, שצריך להחליט בממשלה שריבונות ישראל היא על ארץ-ישראל כולה ואין זזים משעל אדמה, וצריך לנהל שיחות עם חוסיין ולשמוע מפיו מה הוא מציע, וכאשר זה יגיע למשא ומתן, אפשר להציע איחוד כלכלי. אבל חוסיין אינו גורם. לדעתי, החזית המדינית העיקרית היום היא וושינגטון וצריך להכשיר את הלבבות בושינגטון, לדבר באורח קצת פרטי וגם באופן יותר רשמי, וגם זה תלוי בשיחת ראש הממשלה עם ג'ונסון. זו אולי עלולה להיות שיחה גורלית, כי אני יודע שלג'ונסון יש הבנה לבעיות הבטחון שלנו.

הצעתי הפורמלית הנוספת היא, שהועדה תקיים התייעצות, לא להחליט אלא לשמיעת הדברים, עם המטה ואלופי הפיקוד, כדי לשמוע את דעתם בענין זה מבחינה בטחונית. מכל הבחינות אנו היום מדברים על
SECURE
BOUNDARIES.

שר הבריאות י. ברזילי:

זה איננו המחזור הראשון של הדיון בנושא זה. לא הייתי רוצה לחזור על עצמי ואני רוצה בעיקר להתווכח עם השר בגין. הוא פתח בזה שהוא מפקפק אם חוסיין מוכן למשא ומתן. שמענו כאן אינפורמציה אחרת.

שר החוץ א. אבן:

גם אני מפקפק, אבל רוצה שנפתח את קווי מחשבתנו לקראת זה.

שר הבריאות י. ברזילי:

אם נכון הפקפוק הזה, אין לנו שום ויכוח. אם אין נכונות מצד חוסיין למשא ומתן לשלום, אנחנו מחזיקים בגדה כמו שהיא. לא זה הויכוח. השאלה פה אם יש משא ומתן עם חוסיין, ברצותו או שמישהו מכריח אותו, או שאין לו ברירה. על כך אנחנו צריכים לתת תשובה. אומר השר בגין, שהתוקפן צריך לשלם מחיר. ודאי שהוא צריך לשלם מחיר, גם בענין זה אין חילוקי דעות. אני חושב, שהפסד ירושלים זה המחיר הכי יקר בשבילו מכל הבחינות, שהוא צריך לשלם והוא

משלם אותו. אם הוא לא ישלם אותו, לא יהיה הסכם שלום. איש לא הציע להחזיר לחוסיין מה שהוא הפסיד, ולא את ירושלים בלבד. היו גם חילוקי דעות לגבי תיקוני גבול בטחוניים, שיש להגדיר אותם. אני עוד אומר איך להגדיר אותם ומי יגדיר אותם.

שר הבטחון מ. דיין:

אני כבר שומע היום פעם שניה את המושג תיקוני גבול בטחוניים. אם לא אומרים פחות או יותר מה הם, אין לזה ערך. אפשר לומר תיקוני גבול עד הירדן או עד הגבעה.

שר הבריאות י. ברזילי:

אני אומר במפורש: לא עד הירדן. אני מסכים שדברים אלה יוגדרו, ועוד אומר איך הם יוגדרו. מכאן מתחילים חילוקי הדעות. השר בגין כל כך התלהב מההגדרה של שר החוץ לגבי בת היענה, אבל נדמה לי שלגבי דבר אחד הוא נוהג מנהג בת היענה. אם אומרים שכל הגדה צריכה להשאיר בידי ישראל, זו התנהגות של בת היענה לחשוב שיש סדק של סיכוי למשא ומתן על שלום עם ירדן. אז אין משא ומתן לשלום עם ירדן. אם הכל נשאר בידינו ואף שעל לא מחזירים, אז כל הדיבור על כך שרוצים חוזה שלום, הוא דיבור סרק ואין לו כל אחיזה. אין "קונטרה-הנד" למשא ומתן. גם אם מחזירים חלק של הגדה, גם אז יש ספק, זאת אני מקבל, שבלי זה, זה לא קיים. אני חושב שאנחנו מעונינים בשלום. אנחנו מעונינים בשלום מכל הבחינות שלנו, הישראליות והיהודיות.

משום מה הפעם השר בגין, באופן מאד אלגנטי, עבר על הנושא של מאות אלפי ערבים בגדה.

השר מ. בגין:

דיברנו על זה.

שר הבריאות י. ברזילי:

ודאי שדיברנו, צריך עכשו על זה לתת תשובה.

אני מאמין, שאם יש הסכם של שלום עם ירדן, אנחנו יכולים באופן יסודי לפתור כמה בעיות. ראשית, מאות אלפים של ערבים חוזרים לירדן ואלה מאות אלפים אשר מתרבים ועלולים להגיע למיעוט עצום במדינת ישראל. אני גם מאמין, שבהסכם שלום עם ירדן, אם יהיה, אפשר גם לפתור אחת לתמיד את בעית הפליטים, שלא תיפול למעמסה עלינו, אלא בהשתתפותנו. בעיה זו יכולה למצוא את פתרונה המירבי, אם לא המלא כמעט, בירדן וזה שווה משהו. זה שווה משהו גם מבחינת השימוש הדמגוגי בבעיה זו וגם מבחינת הפוליטיקה הבינלאומית.

ברצוני גם לומר, כי אני מאמין בעליה מארצות הרווחה בתנאי שלום, עם פחות ערבים ומדינה בעלת אופי יהודי מובהק, הרבה יותר מאשר בעליה של רווחה בתנאים של אי-שלום ומיעוט ערבי גדל המטביע את חותמו על ידי כמותו שהופכת לאיכות.

אני כמעט בטוח, שגם על ידי התעקשותנו בעניין "אף שעל אדמה", אנחנו מכניסים עצמנו לבדידות מוחלטת בזירה הבינלאומית. אנחנו עכשו בכלל מעמידים פני גיבורים בזירה הבינלאומית, כי יש לנו בעלי ברית בעלי השפעה מכריעה בזירה הבינלאומית, וזו ארה"ב, שאת דעתה בעניין זה אנחנו גם כן יודעים.

פירושו של כל זה: לא שלום; מיעוט ערבי עצום; סיכון הסיכוי, שהוא בלאו הכי לא הכי מרנין, של עליה; אפשרות של כניסה לתוך בדידות מוחלטת בגיזרה הבינלאומית. זה מה שצפוי לנו אם אין הסכם עם ירדן בגללנו ובאשמתנו, כשאנחנו מלכתחילה אומרים, שאיננו מוכנים למשא ומתן אלא על בסיס של אי

החזרת אף שעל אדמה אחד. נדמה לי, שזו מכה עצומה לנו.

לגבי הסיכוי של הדברות עם חוסיין - אינני יודע; אם הוא לא יעז, כי אז נשאר סטטוס-קוו. הוא יכול להעז מתוך חוסר ברירה. אני גם אפילו אינני בטוח אם אינו יכול להעז מתוך איזו הסכמה. אולי נאצר מוכן שמישהו אחר יהיה הראשון שמתחיל לשאת ולתת עם ישראל.

אגב, מה שאומר כאן השר בגין, זה בעצם מלכתחילה חוסר כל אפשרות גם מצדנו לדבר עם נאצר על איזה שהוא דבר. נניח שנאצר אומר: חופש השיט לישראל, רצועת עזה לישראל, ואולי אפילו יאמר שהוא מסכים לגבול הבינלאומי. אנחנו לא החלטנו כך, אבל נניח שהוא אומר: פירוש סיני. בא השר בגין ואומר: לא, הפעם סיני צריכה להשאר בריבונות ישראל.

לאיזה משא ומתן על שלום אנחנו מוכנים בכלל עם איזה שהוא נציג של מדינות ערב? אנחנו מאשרים בדעת הקהל העולמית - ואני אומר בגלוי, בצדק - את התיזה של התפשטות...

השר מ. בגין:

תיקוני גבול זו לא התפשטות?

שר הבריאות י. ברזילי:

לא, זו לא התפשטות.

השר מ. בגין:

חלמת שתגיע לרמת הגולן?

שר הבריאות י. ברזילי:

יש בכל זאת איזה הבדל, וכל אחד יודע שיש בזה הבדל. אי אפשר יחד עם זאת לומר: אני חולם על חוזה של שלום עם מדינות ערב. זה אפילו לא חלום, זו חסימת כל שביל, כל סדק לסיכוי, אפילו אם הוא קלוש. דבר זה הוא מוזר מאד בעיני.

אני מוכרח לומר, שהשר בגין התקדם מעמדותיו בפגישות הראשונות שהיו לנו בוועדת השרים ועד היום. הוא לא דיבר כך על סיני.

אני יודע, שנשאלה השאלה שאני גם עליה לא אתן את התשובה המדויקת - מהם תיקוני גבול בטחוניים? כאן נאמר: אנשי צבא בכירים, כאשר נותנים להם תפקיד, מציעים להם זאת כתרגיל וכאתגר. אם יש הכרח למען השלום, שהוא חשוב לנו בשביל העליה, בשביל האופי היהודי של המדינה ובשביל לשמור על מעמדנו בזירה הבינלאומית, בשביל פיתוחה של המדינה, וכל זה חשוב, וזה אפשרי רק על ידי החזרת חלק מהגדה, האם אפשר להבטיח אופטימום סביר של עמדות בטחוניות? יש להם על זה תשובות, בלי שהתשובה תהיה שאלה מוכרחים להיות מבצרים לאורך גבול הירדן.

אני אינני יכול לומר אם זה צריך להיות דוקא במקום זה או במקום אחר בבקעת הירדן, או במקום ליד ים המלח...

השר מ. בגין:

יש לנו כאן מפה. אולי תראה למה אתה מתכוון?

שר הבריאות י. ברזילי:

אינני רוצה, כי אינני מומחה לענין זה.

אני חושב, שאם נחליט שנחנך למדינת ישראל משא ומתן עם ירדן על שלום, תוך החזרת חלק מכריע של הגדה, אבל אנחנו צריכים לשמור לעצמנו עמדות בטחון, יש לראות זאת כמשימה חשובה. הם יביאו לנו הצעה, כי יש להם הצעות. מה שמציע השר בגין, זה אומר לא שלום באופן ודאי, ויחד עם חוסר השלום ניחנק עם בעיות דמוגרפיות וכל אותן הבעיות, שעליהן דיברתי ואינני רוצה לחזור.

אינני רוצה לדבר על סוגיה אחרת, שהיום לא התווכחו עליה, מדוע לא טובה ההצעה השניה של מדינה פלשתינאית. אינני רוצה להתווכח לפני ששמעתי דעות בענין זה.

השר י. ספיר:

אני חושב, שאפשר לקבוע דבר אחד, שעד עתה לא נשמעה דעה, שאם תבוא הצעה למשא ומתן ולשיחות ישירות, אנחנו נאמר: לא. שר החוץ העמיד את השאלה: אם תהיה פניה, מה אנחנו אומרים? והוא קשר זאת מיד עם תשובה, מה לפי דעתו צריך לעשות. לפי הדברים שנאמרו כאן, אני רואה שאין ויכוח ליד השולחן הזה, שגם אילו היינו רוצים לומר לא, עדיין לא בטוח שחסיין יפנה. על כן אני חושב, שאנחנו יכולים את הדבר הזה להוציא מהויכוח.

השאלה השניה המתעוררת: האם אנחנו חייבים עכשו, לפני שמתחיל משא ומתן, כבר לקבוע בדיוק נמרץ למה אנחנו מוכנים כאשר ידרשו מה שידרשו? גם בענין זה יכולה להיות הסכמה כללית, שההגיון מחייב כי נשמע קודם מה הם דורשים. משא ומתן, זה איננו ענין שיושבים ליד שולחן ושואלים שאלות. שמענו שגם יארינג מניח, שהשליחות שלו תהיה שליחות ממושכת. הוא יודע שלא יוכל להביא את הצדדים לשולחן ולגמור ענין זה.

השאלה השלישית המתעוררת - וזו שאלה שאותה עלינו לברר קודם כל לעצמנו - זו הבעיה הבטחונית.

ראש הממשלה ל. אשכול:

יש פה איזה ענין, שעליו תלוי סימן שאלה, האם באמת זה הגיוני, אם נשתמש בטרמינולוגיה הזאת, שהמנצח נפגש עם המנוצח ושואל אותו מה הוא רוצה? זה גם כן משונה קצת.

השר י. ספיר:

היוזמה הרי באה משם. על יסוד היוזמה הזאת הוא בא ואומר: אני רוצה לעשות אתך שלום. אנחנו אומרים: בבקשה, אז הוא חייב לבוא ולומר מה הוא רוצה. אינני יודע איך זה יפתח.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אינני זוכר ברגע זה כל משא ומתן בין מדינות מנצחות ומנוצחות, אבל נדמה לי שהמנצח אומר מה הוא רוצה.

השר מ. בגין:

כאשר הוא מכתוב את תנאי השלום. אבל אם המנוצח מבקש שלום, שואלים אותו מה הוא רוצה.

ראש הממשלה ל. אשכול:

תמיד המנוצח רוצה שלום.

שר הבריאות י. ברזילי:

אני מודה, שאני מעוניין בשלום כמוהו. ענין היוזמה כאן לא קובע, השאלה מה אנחנו רוצים.

השר י. ספיר:

לא אמרתי שאנחנו נחליט מה אנחנו רוצים. השאלה אם צריך להחליט על כך היום, מתוך הנחה שאיננו יכולים לסרב להפגש אתו. אני רוצה ללכת צעד אחרי צעד ולראות מה הדברים שביחס אליהם עלינו לקבוע בצורה של עדיפות, מה האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל ומה העניינים שבאים אחר כך, ואפשר לתת להם כל מיני אלטרנטיבות.

הדבר הראשון, זה ענין הבעיה הבטחונית, וזה על דעת כולם. אני יכול רק להצטרף לאותה הצעה שנשמעה כאן, כי לפני שנביע דעתנו בענין זה, נשמע מה אומרים אנשי הבטחון, כי לפי דעתי, הרבה מאד תלוי בזה. בינינו ובין עצמנו, אם הם באים ואומרים: אנחנו מבחינה בטחונית רוצים תמורה כזאת או אחרת, כל התמונה מבחינה טריטוריאלית ודמוגרפית משתנית. יכול להיות, שנעמוד בפני הכרעה, שאולי תחת לחץ מדיני מבקשים מאתנו, או יבואו ויאמרו שאנחנו חייבים לוותר גם על אינטרסים בטחוניים. אם מישחו יבוא ויאמר: "אני על אינטרסים בטחוניים, ויהי מה, אינני מוכן לוותר, אפילו נצטרך לעמוד נגד כל העולם", זה כבר שלב שני בהחלטות שלנו ועלינו לדעת מה התביעות הבטחוניות שלנו.

לגבי כל הבעיות האחרות, אינני שולל את השיקולים הדמוגרפיים מצד אחד, הטריטוריאליים מצד שני, ואפשרות לעשות שלום או לא לעשות. כל זה מעבר לתחום הבטחוני. כאשר נדע מה התחום הבטחוני שלנו, יהיה הרבה יותר קל לדון גם בבעיות אחרות, ואולי לאור זה להציע הצעות אלטרנטיביות. לכן, השלב השני צריך להיות, שאנחנו נדע באופן המוסמך ביותר מה הגבולות הבטחוניים ההכרחיים שבלעדיהם אסור לנו לאשר זאת.

ענין שלישי זה ענין הפליטים. עד עתה נוכחנו לדעת דבר אחד, שרוב הפליטים הם ברצועת עזה, וירדן אינה חושבת ליישב אותם בגדה, כי יש עוד 100 אלף פליטים בעבר הירדן המזרחית, ובמקרה כזה הם יצטרכו לחזור, ואז הפליטים בהיקפם הגדול יצטרכו להתיישב בגדה, וכיוון שאין שם מקום, הרי הפליטים של רצועת עזה יצטרכו להתיישב במקום אחר. אי אפשר לפתור את בעית הפליטים על ידי שלום עם ירדן ועל ידי החזרת חלק מהגדה, או אפילו רובה של הגדה. בינינו ובין עצמנו, למדנו להכיר קצת את עניני הגדה, בלי ירושלים, בלי בית לחם וכלי רמאללה, שהן יחידה אחת מבחינה כלכלית, אי אפשר להפריד ביניהם. אפשר להפריד ביניהם כאשר הם נמצאים פחות או יותר תחת ממשל אחד. בעית הפליטים היא בעיה בפני עצמה, ואני חושב שכל זמן שאנחנו לא נתאר לנו את הבעיה של ישוב הפליטים, אין לסמוך שמדינות ערב תעשינה זאת. הבעיה הדמוגרפית, הגברת העליה והריבוי הטבעי, זו בעיה של עצם קיומנו ואין זה משנה באיזה מסיבות, עם מיעוט ערבי גדול או בלעדיו. אי אפשר להגיד או עליה או הגדלת הריבוי הטבעי. צריך את שניהם. כל מה שהשיתוף עם המרחב שסביבנו יהיה הדוק יותר, יש לנו יותר סיכויים לעליה. אם אפשר להביא יהודים, אין שום סיבה שלא להביא אותם.

אני רוצה להפריד בין בעית העליה ובין בעית העתיד של הגדה. עליה היא צורך חיוני ועלינו לחפש דרכים איך להביא אותה ואיך לקלוט אותה - ואני יודע שזו לא התשובה. אני יודע, שהעובדה שיהיה לנו שטח זה או אחר, עם אפשרויות יותר גדולות, לדעתי אינה עומדת בסתירה. זו אינה אלטרנטיבה לבעיה הדמוגרפית או תנאי.

עכשו אני רוצה לעבור לשאלה: מה אנחנו יכולים לדבר עם ירדן או עם חוסיין, לאו דוקא בשטח של החזרה בלבד. נעשה את החשבון בלי ירושלים, ואם נקבל הבטחה בטחונית אשר תחייב - וכאן אינני מסתפק רק בקלקיליה ובטול-כרם, ויש לי כאן חישובים לא מרחיקי לכת - הבעיה הדמוגרפית היא קצת יותר דלילה מבחינתנו, אבל מבחינת הערך של השטח, שהוא יהיה שייך לירדן, זה ייהפך רק לענין של פרסטיז' ולא לענין של קיום. מבחינת קיומה של ירדן, אין לי יותר שום ספק לגבי מה שאנחנו יכולים להציע: שוק כלכלי, פיתוח משותף, כולל פיתוחה של הגדה בתור חלק של כל המערך הזה. אני אומר, שירדן המזרחית תפרח הרבה יותר על ידי הדבר הזה מאשר על ידי תוספת שטח מסוים, שאינו נותן לה כלום. בינינו ובין עצמנו, את התוצרת החקלאית של הגדה קיבלה ירדן גם בעצם ימי הלוחמה, ולפני המלחמה לא נתנה ירדן לגדה, חוץ משאלת ירושלים והתיירות, שום דבר אחר, אלא רק אספקה חקלאית. אין בגדה עצמה שום מקום של קיום לעבר הירדן המזרחית, רק האספקה החקלאית.

לכן, הבעיה היא בעיה אחרת, היא יכולה להשתלב עם בעית הפליטים, היא יכולה להשתלב עם פיתוח גדול של האיזור, עד כמה שאפשר יותר רחב. זה מה שיכול להעמיד את ירדן על הרגליים, ורק אנחנו יכולים לתת להם מה שחסר להם בשביל להגיע לדבר זה, עם הפנים מערבה לפיתוח, ובכל מה שאפשר לקשור אותה אל המערב מבחינת הסחר הבינלאומי.

מדינות המערב מעונינות בשמירה על איזור זה, שלא יפול תחת השפעה רוסית ויש להם ענין שכל האיזור הזה יהיה קשור קשר כלכלי, תרבותי וחברתי עם המערב, ולא רק במקרה של אספקת הנשק בלבד.

ראש הממשלה שאל מה זה אומר איחוד כלכלי. יש פה הרבה מאוד וריאנטים. זה לא רק גישה לנמל חופשי בחיפה או באשדוד, זה יותר מאשר שוק משותף, זה פיתוח משותף. בזמן האחרון למדנו לדעת דבר אחד - הכלכלה של הגדה המערבית יכולה להשלים את המשק הישראלי היהודי, יכולה ליהנות ממנו ויכולה להנות אותו, אם יש מרחב מסחרי גם לעבר הירדן המזרחי. אין לי ספק, שאפשר ליצור משהו שהוא יהיה הרבה יותר מהסכם של חומות מכס וכדו'. זה אומר פיתוח משותף לפי התכונות של כל איזור ואיזור, ויש לגדה המערבית תכונות מיוחדות ולגדה המזרחית תכונות מיוחדות. בהסכם הדדי אפשר להגיע לזה.

באשר לענין ההתפשטות, פה נדמה לי שאנחנו קצת מרמים את עצמנו. רבותי, על רצועת עזה כולנו מסכימים לא לוותר; על רמת הגולן כולנו מסכימים לא לוותר; על אחוז מסוים של הגדה - ואינני מדבר על אלה שאינם מוכנים לוותר על שום דבר - על ירושלים איננו מוכנים לוותר. האם המושג ההתפשטות תלוי רק בחלק של הגדה שמציעים להחזיר ועל השטחים האחרים לא? אינני נאיבי. יבואו ויגידו שישראל היא ארץ אכספנסיוניסטית, היא רוצה את כל עזה, את כל רמת הגולן, אז המושג ההתפשטות חל רק על הצד המזרחי, שמבחינה כלכלית הרבה יותר קשור למדינת ישראל מאשר רמת הגולן או סיני, אם לא לחשוב שיש שם נפט או דבר אחר.

ומבחינה מעשית, אם אנחנו רוצים ליישב פליטים באיזור אל-עריש, לא שאנחנו רוצים שזה יהיה חלק של מדינת ישראל, אלא זה רק שטח, שבו אפשר להפטר מפליטים, כדי לנקות קצת את רצועת עזה מבעיה זו של הפליטים, כל זה לא התפשטות? את מי נרמה? רק אם נבוא ונאמר על חלק מסויים, ויש החושבים שהוא חיוני לכל הצדדים, שיכול להיות חלק מהסכם של ישראל עם ירדן, אז פה אנחנו הופכים לכובשים, לאנשים שרוצים אדמה של משהו אחר? הגולן תמיד היה של סוריה ואיש אף פעם לא כפר בזכותה של סוריה לראות בחלק הזה את בעלותה המוחלטת מאז ומתמיד. דוקא בשטח הזה, שרוב המדינות לא הכירו בסיפוחו לירדן, אם נתנגד להחזרתו, זו תהיה התפשטות? אינני רואה בזה שום הגיון.

אינני יודע אם מוסד זה צריך להחליט על משא ומתן או לא, אבל לפי דעתי, יש קונצנזוס פה, שאם תבוא הצעה, נסכים להפגש. זה לא יהיה מחר, עוד נצטרך לדון בזה כמה פעמים.

דבר שני שהוא דחוף, זה לדעת מה האינטרסים הבטחוניים החיוניים שלנו. ודבר שלישי, לחשוב באופן קצת יותר רחב מאשר פורמולה צרה. צריך להציע לא להחזיר, על ידי זה נעמוד בפני פתרונות הרבה יותר רחבים. נחשוב על זה. צריך לחשוב מה להציע ונצטרך להציע לירדן משהו, כדי שאפשר יהיה לבוא ולומר, שאנחנו רוצים להגיע פה להסדר, שצמנו ירדן תוכל להתחיל תקופה חדשה. זה כן. אחרת אין טעם למשא ומתן ולשיחות.

שר העבודה י. אלון:

מה אתה מציע?

השר י. ספיר:

עוד אין לי פורמולות, צריך לחשוב על זה, אבוא בהצעה של פורמולה מסוימת.

נאמר פה, שאולי נאצר מחכה שחסיין יקדים ויבוא למשא ומתן אתנו על שלום. לפי כל הגיון מדיני, אם אנחנו מעריכים נכון את האמביציות של נאצר, זה בדיוק ההיפך ממה שהוא רוצה. הוא רוצה להיות המנהיג.

ראש הממשלה ל. אשכול:

אתה גם צריך משהו כדי להטיל עליו את האשמה.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

הדברים שאני רוצה להגיד להערכת המצב וגם לגבי הדברים שצמתי - ואינני רוצה להדביק להם שום תו, לא של אכספנסיוניזם ולא של התפשטות - אני רוצה לנסות לתת הערכה של המצב, מתוך הנחה שגם בחילוקי דעות אלה יש התחשבות או הערכה לגבי קביעת העמדות, וכולנו רוצים להעלות את הדיונים לשלב יותר חשוב מזה שהיה עד עכשו.

לא האמנתי עוד מראשית העניין, ואינני מאמין גם עכשו, שארצות ערב תבאנה אתנו למשא ומתן על שלום. כאשר היה איזה בירור בעניין זה, אמרתי שלולא היה חוסיין, היה צריך להמציא אותו, כי חוסיין הוא הסדק היחיד שבו אפשר להגיע לאיזה שהוא משא ומתן. אמרתי אז דבר יותר בוטה, ואני עוד אגיע לדבר זה. אני חושב, שבמשא ומתן זה שצריך לפתוח אתו, איננו חייבים להביא לו על צלחת מה שהוא רוצה, אבל מה שאני חושב שצריך לעשות, זה להתחיל בכירור, בגיטוש ושהמשא ומתן יהיה צמוד למסמך מה ניתן לו ומה לא. אם הולכים למשא ומתן, צריכים לדעת לקראת מה אנחנו הולכים.

מאחורי המשא ומתן הזה יש לי שלש מטרות: ירושלים המורחבת - ואני כרגע לא קובע את הגבול. הדבר השני, הטרימין הזה שנתקבל במושגים הבינלאומיים, כאשר דנים בענייני המזרח התיכון, וזה גבולות בטוחים, ובעניין זה נחוצה התייעצות רצינית מאד עם אנשי הבטחון. בכלל יש לי מושגים, מכל מה שלמדתי קודם, מה הייתי רוצה. הצרה היא, שאותם האנשים שאתם צריך להיוועץ יש להם תפיסה מנוגדת, יש להם תפיסה, שהבטחון הוא על הירדן. אני קובע דבר זה בצער, כי אז אין עם מי להתייעץ על זה.

שר הבריאות י. ברזילי:

לא כולם חושבים כך.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

בכל אופן, אלה שאני נפגשתי אתם. נחוץ לנו דיון בשאלה זו, מה הם הגבולות הבטוחים באיזור לטרון, באיזור ירושלים, איזור קלקיליה ואיזור בית שאן. אנחנו צריכים להיוועץ מה הגבולות הבטחוניים, עם בטחון יחסי, ועוד אגיד איזה דבר בענין התפיסה שלהם.

והדבר השלישי, אני חושב שאחת מהסכנות הגדולות ביותר, הבטחוניות, זו בעית הפליטים הקודמים ואותו רבע מיליון פליטים שנוסף. אני חושב, שאותו חלק של מערב הירדן, עד הגבולות של מזרח הירדן, הוא המקום לפתרון בעית הפליטים, גם מעזה. מבחינה בינלאומית, אפשר לרכז לזה אמצעים גדולים. ללא פתרון בעית הפליטים, בכלל אין שלום לישראל ואין סיכוי לזה. ללא פתרון בעית הפליטים, העולם התרבותי לא ישלים עם דבר זה.

המשא ומתן, אם הוא יבוא, ובמידה שיש לו סיכוי, צריך להיות לפי הקווים האלה: ירושלים מורחבת, גבולות בטוחים באופן יחסי ופתרון בעית הפליטים, בתחום זה של ממלכת עבר הירדן, אותו חלק שיש להם מזרחית לירדן, ואותו חלק שיהיה להם מערבית לירדן, כולל הפליטים מעזה. זו הנטיה והשאיפה שלי, ועכשו ברצוני להעיר כמה הערות כלליות.

רבותי, אני חושב שמדינת ישראל נמצאת באיזור כזה, שמבחינה גיאוגרפית נשקפות לו סכנות שאין להן תקנה. גם אם נעמוד על הירדן, אין לזה תקנה. גזירה על מדינת ישראל שתהיה מצויה להיות מבצר, כי יש רוב ערבי אדיר ליד גבולותיה. מה יהיה בעתיד הרחוק, אינני יכול כרגע לדעת. אינני יודע מה יהיה המצב הבינלאומי, אבל בדרך כלל הטענה הזאת, שעל ידי כך אנחנו מבטיחים את בטחונה של מדינת ישראל, אינני מקבל אותה. זה לא מבטיח את בטחונה של מדינת ישראל, היא תעמוד תמיד במצב כזה, והיא צריכה לחיות תוך גיוס כללי של כל חושיה.

הנחה שניה - במלחמה מודרנית אין בדרך כלל גבול בטחוני אבסולוטי. עד כדי כך אינני צריך להיות איש צבא מובהק כדי לדעת, שבמלחמה מודרנית, או בתנאים של מלחמה מודרנית, של טילים קרקע-קרקע, ים-קרקע ואויר-קרקע, עם כל כלי המשחת המודרניים, אין בכלל גבול בטחוני אבסולוטי. ואין זה נכון שאי אפשר להרוס מדינה, אפשר להרוס מדינה גם בלי לכבוש אותה.

החשואה עם וייטנאם איננה חשואה. שם האנשים יכולים לבנות להם מדינה מתחת לקרקע ויכולים לחיות על קומץ אורז ביום. לא כן מדינת ישראל. אני רוצה להקטין קצת את האילוזה הזאת, שעל ידי כך שאנחנו מעמידים את הגבול על הירדן, אין SOFT UNDER-BELLY. אינני מקבל זאת. יש לנו די נסיון מהמאה ה-20.

ההנחה השלישית - אני באתי לארץ מתוך סנטימנט לעם היהודי, כדי למצוא לי מקלט בטוח ואני חי בזה. בזה אין צורך להתבייש. השאלה היא כיצד יכולה להתקיים מדינה יהודית. אני אומר, מדינת היהודים בשבילי זה הדבר המכריע; כפי שאני מכיר את העם היהודי בארץ ובגולה, אחרי כל הגבורות, הנסים והנפלאות, מדינת יהודים שיהיו בה 40% ערבים, זו לא מדינת יהודים. זה הגייס החמישי להריסת מדינת ישראל. זו נשיקת מוות כעבור דור או דור וחצי.

פה יושבים יהודים חכמים, שיכולים לתאר לעצמם את כל ההתפתחויות, החברתיות, הבטחוניות, הכלכליות וכו'. וזה ליד אירידנטה של עשרות מיליוני ערבים, עם שנאת ישראל תהומית. אני מבקר מדי פעם בפעם בעיר העתיקה, עם כל החשיבות הזאת של ירושלים השלמה, אלה קטקומבות של איבה ללא גבול. אפשר להתגבר על 60 אלף ערבים, אבל לא על 600 אלף ולא על מיליון.

הנחה רביעית - עלינו למצות את כל האפשרויות לסיכוי של שלום, ולו גם שלום יחסי. אינני מאמין בשלום לדורות עם העם הערבי. אינני יודע מה יהיו בעתיד הסיכויים לשלום. עלינו למצות את האפשרות לשלום ומה שמוצע על ידי השר בגין אינו נותן שום סיכוי לשלום, משום בחינה.

ויש לי הנחה חמישית - שללא שלום לא תהיה עליה. אני מכיר קצת את היהודים. ביקרתי שלש פעמים בארה"ב בשנות ה-50, שוחחתי עם כל מיני יהודים. בארץ שבה אינן פוסקות המלחמות והבנים נופלים כל הזמן, האבות והאמהות אינם רוצים לשלוח לשם את בניהם. אינני מדבר על היהודים המבוגרים יותר. אני מדבר על הדור הצעיר. יש חלק בתוך הדור הזה - ואני גם מחייב זאת - שלמרות זאת, או הודות לזה שיש סכנות, יבואו. אבל עליה גדולה, בלי עלית מצוקה, נגיד שרוסיה תחליט על רתימת מדינת ישראל למאמץ היסטורי ולו לדור אחד, כפי שפה זה מתואר, זו לא מדינה לעליה, יהודים לא יבואו.

שר העבודה י. אלון:

אם הערכים יגיעו להכרה כזאת, הם לא ירצו שלום.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

כן, ואל תחשוב שאינם עושים כל מיני דברים כדי להפחיד יהודים, ועוד יעשו.

אני לא מסיק מסקנה, שלא צריך לעשות; להיפך - צריך לעשות הכל כדי להביא יהודים לארץ...

השר מ. בגין:

19 שנה הערכים לא עשו שלום אתנו - וזה בלי ירושלים ובלי רמת הגולן.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

שאלתי גם את עצמי שאלה זו, אבל ברובה המכריע, זו היתה עלית מצוקה, זו עליה של חוסר ברירה. מארה"ב באו 12 אלף יהודים במשך עשרים שנים. שני מיליון היהודים שנוספו לנו, חצי מיליון נוסף מריכוזי טבעי וכמיליון וחצי - מעלית מצוקה.

ברצוני להגיד עוד דבר. רבותי, אחרי כל הנצחונות שלנו, ישנה ירידה מהארץ והיא די רצינית לפי הכרתי. ואל תגידו לי שכאשר משפחה מושרשת בארץ מבחינה כלכלית, משפחה של ילידי הארץ, כשהיא עוקרת מהארץ, שזה לא מטעמים בטחוניים. אני חושב שזה בהחלט מטעמים בטחוניים. אני שואל את עצמי: מדינת ישראל בתור ספרטה תמשוך עליה? לא. אותה עליה שנחוצה לנו, לפחות עוד מיליון-מיליון וחצי יהודים, היא תמשוך אותם? אינני מאמין בזה.

ועוד דבר, בן-גוריון היה נוהג לומר "או"ם שמום". אני מעולם לא גרסתי זלזול באו"ם, לא להלכה ולא למעשה. לגבי מדינת ישראל, או"ם זה דבר רציני מאד וחמור מאד, ביחוד כאשר היה "פרו ורבו" כזה של חברות או"ם, שמספרן במשך עשרים השנה יותר משהוכפל. אני עושה לי חשבון של ישראל בין העמים ואני רואה לפני, שפתאום סין יש לה ענין אתנו וגם הודו. אני לוקח את אדירי העולם. ישנו הבלוק המוסלמי, הבלוק הצרפתי ואנחנו רואים את יחסה של צרפת. הכל תלוי עכשו בארה"ב. אני חושב, שאולי בפעם הראשונה יש גם איזה אינטרס אמריקני בישראל. היו חילוקי דעות בנוגע לשאלה מה האינטרס הגדול של ארה"ב בים התיכון - ואין לי כל ספק, שחלק עצום בעמדתה יש למדיניותה לגבי מדינת ישראל. ארה"ב האדירה יכולה להרשות לעצמה שתהיה לה כאן מדינת ישראל לרגל כל מיני חשבונות. לי אין כל ספק בזה.

בשנות ה-60 ישנם חוגים, אשר התחילו לחשוב מבחינת הערך החיובי שיש לישראל בדבר זה. אבל הערך המנוגד הוא אדיר, והוא מוחזק כרגע לא על ידי ה"סטייט-דיפרטמנט", אלא ע"י ג'ונסון.

במלחמת ששת הימים שאל אותי יגאל ידין כיצד הרוסים יכולים להגיע אלינו. אני הייתי בטוח שהם לא יתערבו, אבל נניח, אם שואלים כיצד הם יכולים להגיע, מתברר שהרוסים יכולים להגיע, אבל ארה"ב יכולה להגיע אלינו בקלות הרבה יותר גדולה. היא לא צריכה להפעיל נגדנו שום דבר, רק לחץ כלכלי ובדרך כלל, זה הולך ומושחז. היות ומצבנו הבטחוני הוא חלק אינטגרלי בכלל מהמצב החברתי, המצב הכלכלי והמצב הבינלאומי, בתוך המצב הבינלאומי שאני רואה לפני, אני מפתח כרגע מפני עצרת האו"ם כמו מפני ג'ונגל, שאי אפשר לדעת איך יוצאים ממנו. השאלה היא כמה זמן ארצות הברית תחזיק מעמד ותלך אתנו לאורך כל הקו.

השר בגין אמר, שצריכה להיות שיחה רצינית עם הנשיא ג'ונסון. אני בעד זה. חשוב שראש הממשלה יסע וישוחח ויצגי את הדברים, עם מפה ובלי מפה. הוא אמנם נשיא, אבל הוא רק איש אחד. יש שם חוגים, שיש להם כל מיני חשבונות, אבל יש איזה גבול. אני צריך להעלות על הדעת את האפשרויות מתוך תפיסתי את המצב הבינלאומי, ואינני נכנס כרגע לחישובים שבין ארה"ב ובין בריה"מ ושאלת ההשתייכות. כאשר אני דיברתי כאן לפני שנה וחצי על בריה"מ וכיצד היא רואה עצמה שכנה לגבולנו, כל השולחן הזה זילזל בכך.

שר העבודה י. אלון:

למה אתה אומר זאת?

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

זה ישנו בפרוטוקול. זה כאילו הפך להובי שלי, שהנה "הרוסים באים". אני שואל: מדוע ארה"ב לא שמה לב לעניין זה וכל מה שמתרחש סביב זה? גם לגבי ארה"ב ישנה שאלה, כמה אנחנו יכולים למתוח אותם לעזרתנו, עד כדי ביטול פירוז סיני, כפי שמציע השר בגין, ושהם יסכימו שזה ישאר אצלנו? העולם הזה שמחוץ לנו, הוא גם כן גורם.

אני נגד ויתורים ברמת הגולן. אני בעד השארת עזה בתוכנו, פירוז סיני ואמרתי בראשית דברי מה אני חושב לגבי הגדה. היות ואני משוכנע, שברצוננו או שלא ברצוננו, אנחנו נצטרך ללכת לקראת ויתורים רציניים מאד, והיות ואני חושב שגם המדינאים שמדברים על ארץ ישראל השלמה, גם הם יודעים את הבעיות. אינני מדבר כרגע על משוררים וסופרים, כבודם במקומם, אני מדבר על מדינאים, שמצווים לקחת בחשבון את מצב הכוחות והחולשות במלחמה. ועל כן אני אומר: אל תמתחו זאת יותר מדי כלפי פנים. אל תמתחו באופן קיצוני את תפיסתכם כלפי פנים וכלפי המדינה פה, כי מה שמדינאי יכול להתפשר עליו אחר כך, המוני העם, אם תכניסו לראשם עמוק את התפיסה הזאת, שזה לא קשה, שזה תלוי רק בנו, שזה תלוי רק בממשלה ורק במדינאים - זו לא אמת, זה לא תלוי רק בנו.

פה יש לי בקשה. אינני יודע מה ערכה מבחינה מעשית, אבל יש לה ערך מבחינה מוסרית. מדינאים, תזהרו באבסולוטיות של תפיסתכם. אפשר על הרבה להתפשר פה. ישנן אפשרויות כאלו, שיהיו עוד מיליון יהודים, ואז אפשר להשתלט על המרחב הזה. השאלה אם זה אפשרי או בלתי אפשרי.

אני זוכר שני ערבים רצופים בתוך הכנסת, כשערב אחד הופיע בן-גוריון ודיבר על סיני כפי שדיבר, ולמחרתו אמר את ההיפך הגמור מזה. מדוע? הוא לא רצה את סיני?

שר העבודה י. אלון:

הוא שגה פעמיים.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

אני חושב, שהוא לא שגה.

השר י. גלילי:

גם לא בפעם הראשונה?

השר מ. בגין:

הוא הכריז אז על מלכות ישראל השלמה. אני הייתי אז בדיוק ערב נסיעה ולמחרתו, כאשר הגעתי לארה"ב, השאלה הראשונה שנשאלתי היתה מדוע נסוגונו מסיני.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

אינני נכנס לזה עכשו.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

אינני רוצה לחזור על דברים שאמרו אחרים, אבל אני רוצה להגיד משהו בקשר ל SOFT UNDER-BELLY של השר בגין. אני חושב שאין UNDER-BELLY יותר מאשר 45% ערבים על 55% יהודים במדינת ישראל. אני חושב שהשולחן הזה אינו יכול להתקיים כפי שהוא מתקיים, כאשר יש 40% ערבים בארץ. אינני מדבר על זה, שבמשך הזמן הצורה של המדינה תשתנה, וזו לא תהיה מדינת יהודים. זה כמובן העיקר, אבל אני אומר, גם הבטחון לא יתקיים, כי אנחנו לא נוכל לקיים את צה"ל, כאשר יהיה אחוז כל כך גדול של תושבים שהוא מחוץ לצה"ל. לא תקיים פיקוד בלי ערבים ובודאי שלא תקיים ממשלה ולא תקיים ועדת חוץ ובטחון בלי ערבים, כאשר הם יהיו 40%. וכמה שלא נשחק בענין זה, מי שחושב שהוא יכול למשוך זאת חמש שנים או עשר שנים, עשר שנים עוברות מהר מאד באופן יחסי. לא יהיה מקום, שבו נוכל להבטיח את הדברים האלמנטריים ביותר של הבטחון, בלי שהאויב ישתתף בדיונים. הנה שיחקו לפנינו את הדוגמה, כאילו לפי הזמנה, במשך החודשים האלה, בקפריסין. קראתי משהו בעתונות העולם של פרו-תורכים ושל פרו-יוונים. הכל מודים שקפריסין אינה יכולה להתקיים עם 500 אלף יוונים ו-100 אלף תורכים, מבלי לדבר כבר על תושבים שאין להם מוצא לים, כאשר האי הזה כולו מוקף ים, ולתורכים אין גישה לים ואין להם נשק. הנשק הוא בידי מקאריס וגריוואס יכול לשחוט 26 איש, ובכל זאת היוונים נאלצו להכנע ולוותר. אבל הכניעה הזאת אינה מבטיחה את החיים, לא ליוונים ולא לתורכים.

במשך החודשים האלה שאני יושב בועדת השרים לענייני בטחון, אנחנו שומעים סקירות מפי שר הבטחון ונדמה לי, שפעם הוא התחיל אפילו להביע ספק בדבר, אם הירדן זה גבול כל כך טוב. אנחנו שומעים שאפשר לעבור את הירדן ביום ובלילה. יש כמה חודשים במשך השנה, שהמים יותר גבוהים, אבל בסך הכל זה משחק ילדים.

צריך להביא בחשבון עוד איזה דבר, אשר נדמה לי שבדיונים אצלנו אנחנו מעלימים עין ממנו. אני חושב, שאצל הערבים, אפילו אצל הטובים שביניהם, אפילו כאלה שהיינו רוצים להגיע אתם להסדר, קיים פחד כנה שאנחנו רוצים להתפשט. היום אומרים זאת, מחר נגיד דבר אחר ומחרתיים נגיד דבר שלישי. רבים פה קראו את המאמר של ססיל חוראני, שבו הוא פונה לערבים ומטיף להם לבוא להסדר ולחשלים עם המצב, אבל שם מבצבץ פחד כנה מהתפשטות היהודים.

שלחתי לראש הממשלה רשימה שנתפרסמה ב"לה-מונד" על הליטאני וכיצד משתדלים להוכיח שלא כדאי לנו לקחת את הליטאני, כי אין שם מים. לא זה המעניין. המעניין הוא בדברים שעושים. אנחנו צריכים היינו לסמן את קוויה של ירושלים המזרחית לצורך הצו של החלטת המשפט הישראלי. אני ביקשתי מאנשי הצבא להשתתף בדיון ושר הבטחון שלח את האלוף רחבעם זאבי ועוד כמה אלופי משנה והם

הביאו מפה, שבעיני היתה קצת גדולה, אבל לא העזתי להגיד מלה והבאתי את הצעתם הנה. שר הבטחון חתך מהדברים שאנשי הצבא חשבו שהם הכרחיים מבחינה בטחונית. הוא הוריד כמעט חצי. אני לא הייתי מעיז לעשות זאת, כי אינני איש צבא ואינני מבין בזה. שר הבטחון יודע את הענין והוא ראה שזה מוגזם.

הנכון הוא, שלא צריכים לקבוע את העמדה הפוליטית שלנו לפי מה שאנשי הצבא יעצו לנו, אלא לקבוע את עמדתנו הפוליטית לפי האפשרויות, לפי כל החישובים וכמובן, להכניס קורקטיבים לכאן או לכאן, לפי מה שיעצו לנו אנשי הצבא.

אינני חושב שהיה פה ויכוח, למרות כל הדיבורים על או"ם ועל אמריקה, כי אנחנו איננו יכולים לקבוע רק על דעתנו. איש לא היה מציע לסגת שעל אחד מהגדה, לו היו יושבים בגדה 100 אלף ערכים, למרות הכל. אם אני בדעה שלא תהיה לנו ברירה, אלא לחפש דרך לסגת מהשטח המאוכלס ערכים בצורה קשה מאד בשבילנו, כי איננו רוצים להיהפך למדינה של 65% יהודים ביום הראשון ו-55% כעבור עשרים שנה, מי יודע כמה זמן זה יקח עד שניהפך למיעוט.

אני הולך לשיטתי ובניגוד לדעתו של השר יוסף ספיר, אני חושב שתנאי כל יעבור צריך להיות, שכל הסדר עם עבר הירדן המזרחית יהיה, שאת הפליטים מעזה יש להעביר לשם, כי אנחנו איננו פותרים את הבעיה אם אנחנו משאירים פה פליטים. אני נגד זה שישלחו אותם לאל-עריש, מלבד הצד הכלכלי, שהמומחים שלנו אומרים שהוא בלתי אפשרי, אני חושב שאנחנו מכינים לנו את האויב על גבול המדינה. כיוון שהשיקול הדמוגרפי בשבילנו הוא השיקול העיקרי, לכן אני מתייחס בהרבה יותר סימפטיה לסיני. הסכנה הדמוגרפית איננה קיימת שם. ומאחר שתביעתם של המצרים על סיני אינה די מבוססת וכיוון שפה יש מקום לדבר על פירוז, אינני רואה מדוע שלא נעמיד את התביעה שלנו על סיני ושהגבול יהיה בתעלה.

שר העבודה י. אלון:

תביעה למי?

שר המשפטים י. ש. שפירא:

במקרה של משא ומתן. אם יקימו בשטח הזה קונדומיניום, אני מוכן בענין זה להתפשר. אבל למסור זאת בחזרה לנאצר, כאשר פה אין שום סנטימנטים, סיני אף פעם לא היתה חלק מארץ-ישראל. למרות שהתורה ניתנה ליהודים בסיני, ליהודים סיני אף פעם לא היה מקום מקודש. הוא מדבר ומקום ריק, הוא לא חלק מאפריקה ומצרים היא חלק מאפריקה, אף פעם לא היתה ארץ אסיאתית, אף פעם לא פיתחה את סיני, כי סיני בשבילם היתה מדבר.

דומני שבלי להתחשב במה שנאצר יגיד, אני חושב שיש ענין לנאצר, שאנחנו נגמור את הענין עם חוסיין ושהוא ישתחרר מהסיוט הזה שעמו: השאלה הפלשתינאית. נאצר בדרך כלל בעבודתו במשך כל שנות שלטונו הצליח לגמרי לא רע. מה שמכניס אותו לשאול תחתית, זו הבעיה הפלשתינאית. הוא אסיר של הבעיה הפלשתינאית והבעיה הפלשתינאית תמצא פתרונה שלא בהשתתפותו. אני חושב שבלבו פנימה, או באינטרס שלו פנימה, זה יהיה כדאי לו.

שר האוצר פ. ספיר:

אולי זה טוב שאנחנו מקיימים את הבירור הזה ששה חודשים לאחר ה-11 ביוני, כי בינתיים כל בעלי הדעות השונות היתה להם שהות לחשוב על הדברים. אם ב-15 ביוני מישו היה אומר בפומבי, שצריך לסגת אפילו משעל אדמה אחד, מבחינה מוראלית זה לא היה מתקבל. דעת הקהל היא חשובה מאד. נראה לי, שהיום הציבור קצת התפכח, לפחות בחלקו, אבל לא בזה הענין. אני מניח, שאנחנו דנים בבעיה כאילו הענין נתון רק בידינו ובידי שכנינו ואני מתעלם לרגע מזה, שיש עולם אחר. ואני מדבר על העולם שיש לו יחס אלינו, לא השונאים שלנו כנפש, שהיו רוצים לראות בהשמדתנו.

אני פחות מאמין, שב-1969/70 ינתן לנו על ידי העולם הדמוקרטי, מדינות כמו שבדיה ואחרות, שיש להן קול באו"ם ואני מבין שעכשו יש באו"ם לפחות 20 מדינות יותר קטנות מאתנו, לפי מספר התושבים...

שר החוץ א. אבן:

יש 32 מדינות אחרינו, שהן יותר קטנות.

שר האוצר פ. ספיר:

אינני מאמין שהעולם הזה, שאנחנו מאד מתעניינים במה שהוא אומר, ואנו מעוניינים, כי לפעמים קיומנו תלוי במקצת גם בו, שיתנו לנו להחזיק במה שבעולם מקובל כפרוקטורט, כיבוש שטחים של מישור. אינני מאמין. אני מניח לצורך הבירור הזה, שזה לא קיים. איש מאתנו אינו אומר, שעם ישראל לבד ישכון ואנחנו סומכים רק על עצמנו. יצאנו מהתקופה הזאת. גם אם יש מישור שחושב, שנוכל בעצמנו לעשות אירונים, יודע שלא הכל בידינו וגם זה צריך לקחת עוד חמש או עשר שנים.

אני רוצה להגיד משהו על דבר שהוא מוסכם ושלא היה פסול בעיני. אחרי מלחמת 1948, כאשר שמעתי מבן-גוריון שזה היה נס שהעיר העתיקה לא נשארה אצלנו, נדהמתי לשמוע את הדברים, אבל זה נאמר במסגרת סגורה. הויכוח על הנסיגה מעזה ב-1956, אחרי מבצע סיני, היה ויכוח גלוי. הבעיה המרכזית היא, כפי שאמר השר בגין, מה יהיה בעוד 20 שנה. ולדעתי, מותר היום לדבר בקטיגוריות של 20 שנה לפחות. את חטאי אני מזכיר. בימים הראשונים לקיום המדינה חשבתי בקטיגוריות של שבועות, חודשים ושנים. היום מותר כבר לחשוב בקטיגוריה של 20 שנה. בשבילי מספיק הדבר הזה, שלפי החשבון שעשה כאן שר המשפטים, בעוד 20 שנה אנחנו נהיה רק מחצית האוכלוסיה בארץ ישראל, זו שמדברים עליה.

כאן אני רוצה להגיד איזה דבר בענין העליה. רבותי, במשך שבעים שנות הישוב היהודי בארץ, באו אליה יהודים, אשר או חיו בתוך קטסטרופה, או היו אחרי קטסטרופה, או שחשו בקטסטרופה המתקרבת. מי שחש עצמו בטוב בגולה, לא עלה. אפילו אחרי הקמת המדינה ב-1948, היה זה מבצע היסטורי, אם רואים מהיכן באו העולים ואפילו אלה שחושבים את עצמם למעמד בינוני, הם בכלל לא מעמד בינוני והעול הוטל על המדינה.

שר החינוך והתרבות ז. ארן:

ובאותה שנה, ב-1948, יצאו 8,000 מישראל לקנדה.

שר האוצר פ. ספיר:

אינני מזלזל בענין זה. כתבתי באחד המכתבים לשר הפנים, שלדעתי אחד הנימוקים שיהודים אינם באים לארץ, זה מפני שהם מפחדים ממצב הבטחון, ולא בגלל סיפורים אלה או אחרים, ויהיו הם מפי האנשים החשובים ביותר, שטוענים כי זה בגלל גובה המסים או חוסר הנוחות. אין לזה שחר. ממרוקו, אלג'יריה, תוניס ומקומות אחרים שלחו אלינו את כל הקבצנים ומי שחשב את עצמו כאיש המעמד הבינוני, נשאר ועכשו אנחנו רואים שאלה שנשארו בלוב יצאו בחוסר כל, ואלה שיש להם תקווה לקבל איזה כסף בחזרה - נשארים באיטליה.

ענין העליה הוא ענין גורלי לנו ואנשים לא עומדים בתור לעליה, גם אם ישנו את מדיניות המסים. זה תלוי בעיקר במצב הבטחוני ואני מודה, שאינני יודע איך לסדר את עניני הבטחון. אני רואה זאת כדבר החמור ביותר ונתקלתי בזה עכשו ביתר שאת, בנסיעתי לחו"ל, כאשר באתי לבקש מהיהודים תרומות גדולות יותר לצרכי הבטחון. ודבר זה אנחנו עושים שנה אחרי שנה. בין עליה לארץ ובין תרומות, הם בוחרים במתן תרומות. גם מבחינת השטחים וגם מבחינת השאלה לחיות עם מספר גדול יותר של ערבים - אני רואה בזה מעצור נוסף לעליה. כל אחד מדבר

מתוך דאגה לקיומנו. אם אנחנו נשאר כפי שאנחנו היום, אני רואה בזה סכנה לקיומנו. מותר לי לראות את הדברים כך, כמו שאני בטוח שגם השר בגין מדבר מתוך חרדה לקיומנו, כאשר הוא מדבר על הטילים והסכנות על הגבולות. במדינה שהאוכלוסיה מטביעה את חותמה עליה, זו לא פרובלמה אחת ולא מאה פרובלמות. אחוז הערבים שבה, זוהי הפרובלמה. ההבדל בין 55% לבין שלישי, גם אם יש לנו כל הסימפטיה של העם היהודי בעולם, אם הערבים רוצים להשמידנו ולהחריבנו, הערבים האלה שיחיו במדינה, כעבור דור אחד או שניים, תהיה עליהם השפעה רבה של גורמי חוץ. שמעתי את הסיפור על הרגשת הערבים במלחמת ששת הימים, כאשר הם שמעו שהשמידנו את האוירונים המצריים. ואז היו רק 330 אלף ערבים בארץ. לפי החשבון המינימלי ביותר, אם לוקחים בחשבון את פליטי עזה, ולמישהו יש כאן פתרון בשביל פליטי עזה, שחוסים יקח אותם, אבל לזה יש צורך בהסכמת שני הצדדים.

שר המשפטים י.ש. שפירא:

אם עושים הסכם שלום, זה תנאי.

שר האוצר פ. ספיר:

גם אז יהיו רק שני שלישי יהודים בארץ. אינני בונה על הקטסטרופה שתביא את היהודים מדרום אמריקה. הם זזו קצת מארגנטינה, אבל כאשר הדברים חזרו והסתדרו שם, הרבה מהעולים מארגנטינה חזרו. ברור שהם מתרצים את שובם בגובה המסים או חוסר אפשרויות הקיום כאן. אין מקום לדיבור הזה שלהם, שלא היה להם קיום בארץ. אני בעד עליית יהודים מהמעמד הבינוני ואני חרד גם ליהודי זקן שרוצה לכוא, גם אם הוא חי על פנסיה, כי אולי הבנים יבואו בעקבותיו. המושג של המעמד הבינוני בעולם אינו דומה למושג של מעמד בינוני בישראל, ובודאי לא למעמד הבינוני כפי ששר הפנים או השר יוסף ספיר חולמים עליהם, שאפשר את כל אחד לסדר במדינה, וזו תהיה ארץ זבת חלב ודבש ויהודים לא יצטרכו לעשות שום דבר. גם אז לא יבואו. בימי המתיחות ב-1956 הייתי בארגנטינה ושם אמרה לי אשה אחת: "הבן שלי נמצא אצלכם, יש לי ויזה ישראלית בפספורט, ואם אשמע שקרה לו משהו, מיד אבוא, אבל אינני יכולה לחיות כך כל השנים". הצעתי לה לעלות לפני כן.

אני חוזר ואומר, שאז תהיה פחות עליה וזה בעיקר

בגלל הבעיה הבטחונית.

מעלים כאן רעיונות כלכליים עצומים: פיתוח משותף, המשק העבר הירדני משלים את המשק הישראלי. אינני אומר זאת כעקיצה, אבל נדמה לי כי השר יוסף ספיר חושב על ענייני הכלכלה בקטיגוריות טרום-ממלכתיות. אינני רואה את השילוב של המשק הישראלי, כי אנחנו כיהודים נצטרך להוכיח שאנחנו אנשים הגונים, רחמנים בני רחמנים, ומרדכי אורן יבוא ויטיף לנו מדוע אין לערבים אותם התנאים כמו שיש ליהודים. אנחנו ניהפך לעם עובד להם. גם עכשו, בסיורי בחוץ לארץ, שאלו אותי מה נתנו לערבים. ואנחנו בכל זאת נתנו להם חינוך, בריאות ותנאים סוציאליים. אם יהיו מיליון וחצי ערבים בארץ, והם יהיו ברמה יותר נוחה, הן מבחינת השכר והן מבחינת החינוך והבריאות, הם יטביעו אותנו, כי בענייני בטחון ומדיניות, אפילו אליבא הקיצוניים ביותר, לא יאמינו להם. יקחו אותם לצבא? משקנו לא ייבנה על ידי המשק שלהם. נצטרך יותר כסף לבטחון, לפיתוח הארץ שלנו ולפיתוח שלהם.

זו אשלייה, זו הגברת הסכנה לקיום ישראל, גם אם לא מחר-מחרתיים. אבל כפי שאמרתי קודם, מותר עכשו לדבר בטווח של עשר-עשרים שנה. החרדה של השר בגין לטילים ולהתערבות רוסית, אין לזה כל קשר, להיפך, לפי דעתי הוא מוסיף נימוקים נוספים.

אינני מאמין בפתרון הזה. לפעמים אני חושב, אולי זה יקח עוד חצי שנה. אני זוכר, שב-1956 שאלו מה הסנקציות שארה"ב יכולה להטיל עלינו, עם אילו סנקציות אנחנו יכולים לחיות ועם איזה סנקציות לא נוכל להמשיך לחיות. אני רוצה להגיד לכם, שלמרות שמשקנו גדל, תלותנו בארה"ב גדלה. בכל זאת אומרים שלא לתלות על זה, שהצבא יוכל בהקדם לבנות אוירונים. אינני מאמין שאנחנו

ננתק ונגיע לידי קרע עם הידיד האחרון שיש לנו, ויש ערך לכוח שלו.

אני חושב את הפתרון הזה, שנשאר בשטחים, כאסון למדינת ישראל ואני חושב לאשלייה שנגיע לידי הסדר על זה, שזו תהיה מדינה דו-לאומית, כי גם אם היא תהיה כזאת בהתחלה, זו תהיה מדינה ערבית על כל סממניה.

ועוד דבר, רק לפני שנים מועטות דיברנו על מיזוג גלויות. אני ביקרתי לפני כמה ימים בבאר שבע, ואני יכול להגיד לכם שהתרשמתי שיש צורך באלף שנים עד שכולם ידברו בשפה אחת.

לעומת זה, אני חושב שאנחנו צריכים להגיע לידי הסדר מתקבל על הדעת. אם זה לא יהיה ואם אנחנו נשאר בשטחים, לא יהיה שלום, על זה אין ויכוח, אבל אם אפשר להגיע להסדר עם חוסיין, צריך לעשות זאת. אני לא צריך לחזור ולהצטרך מדוע אני חושב, שליד קלקיליה יש צורך שיהיה ישוב שלנו ומדוע אנחנו לא נחזיר את ירושלים, אבל הייתי מחפש הזדמנות להגיע להסדר, כי זו אפשרות היסטורית. אני זוכר כמה חלמנו להגיע להסדר עם עבדאללה והיתה ציפיה להזדמנות כזאת עוד לפני 17-18 שנה, ואפילו לא על היסוד עליו אנחנו מדברים עכשו.

על הפיתוח המשותף שמדברים עליו כאן, לדעתי לא נתון. יש להגיע להסדר אחר, שיתנו לנו לשבת בשקט בכל השטחים. זה חלום באספמיה. יש בזה סכנה למדינת ישראל ובסופו של דבר, סכנה פיזית לקיום עם ישראל במדינה, אם אנחנו נהיה במצב דמוגרפי כזה, כפי שזה עלול להיות בעוד 20 שנה. זה לא יהיה בבת אחת, אבל זה ילך ויגדל משנה לשנה.

ראש הממשלה ל. אשכול:

כמה חברים מוכרחים ללכת לכנסת ולא נוכל לגמור את הדיון היום. התחלנו את הדיון בסעיף חשוב ונצטרך להמשיך בו.

כמה הערות בשולי הדברים. אינני מציע שניכנס להתייעצות עם מפקדי הצבא. ישנם ליד שולחן זה, חוץ משר הבטחון, לפחות עוד שני שרים - ואינני כולל בזה את עצמי - אשר מבינים קצת בענייני בטחון וגבולות. אני חושש שזה תקדים לא טוב. גם מה שעשינו אז, ישנם מפקדים שחושבים שלולא הם, לא היינו יוצאים למלחמה. עם כל הערכתי והוקרתי למפקדים הבכירים, אינני חושב שזה היה נכון, ולדעתי זה לא טוב. כבר שמעתי כמה פעמים מפי ח"כ חזן, בועדת החוץ והבטחון, שיש מפקדים החושבים אחרת. כאן אנחנו צריכים להסתפק בשר הבטחון ועוד שניים שלשה חברים, אשר רואים את עצמם - ובצדק מסוים - כמבינים בענייני בטחון, שיוודעים יותר מאלה, שחושבים שהם יודעים יותר. אינני מוציא מכלל מסגרת ההתייעצות את הרמטכ"ל ואולי גם סגן הרמטכ"ל, אבל הייתי מזהיר מהתייעצויות עם המפקדים הבכירים. אנחנו לאט לאט מרגילים על ידי זה שלא הממשלה מחליטה, אלא המפקדים - ויש בזה סכנה. אמנם אף אחד לא הציע שהם יחליטו...

השר מ. בגין:

אני במפורש אמרתי, שאני מציע שהממשלה תחליט, אבל

תקיים התייעצות אתם.

ראש הממשלה ל. אשכול:

ודאי. בשבועות האחרונים, בשיחה עם שר הבטחון הוא הציע - התפלאתי קצת שהוא הציע זאת, אבל כיוון שהוא איננו עכשו, אינני רוצה לדבר על זה, כי אני לא קיבלתי זאת - הוא הציע לדבר עם חיילים ומפקדים. כפי שאמרתי, אינני מוציא מכלל זה את הרמטכ"ל, ואם הוא ירצה להביא את סגנו, אנחנו שומעים אינפורמציה מפייהם ומפי ראש אמ"ן, כי לעתים גם שר הבטחון אינו יכול לסקור את הכל. החומר הוא עצום ועל כן, אנחנו שומעים גם את ראש אמ"ן.

כולנו יודעים על הסכנה, ש-40% ערבים עלולים להיהפך ל-60% ולהגיע למספר גדול מאתנו, ואם לא תהיה איזו קטסטרופה, אולי נגיע למשיחיות חדשה בישראל. בהזדמנות אחת בין חברים אמרתי, מי יודע מה עלול לקרות במצב כזה.

אבל באותה חריפות אני רואה את הסכנה להשאיר

בגבולות בטחוניים.

לא דיברנו היום על סיני, כי זה מדבר. אפשר גם כאן לטעון אחרת. עוד יהיה לנו ויכוח על רמת הגולן, בענין זה דה-גול ודאי יהיה לו מה לומר, כי זה 60 קילומטר מדמשק וזה לא דבר פשוט. כל העולם דיבר על הצעה זו של פירוז והשאלה היא איך עושים פירוז, מי עושה פירוז ולמי מאמינים שישמור על הפירוז. אפילו כשמדברים על מדבר גדול, איך עושים פירוז שאפשר יהיה לסמוך עליו. שמענו כמה הערות לצד זה ולצד אחר, של שר הבטחון. עוד לא הגענו לזה. בישיבה הבאה ודאי יביע דעתו איך מבטיחים, שהפירוז יהיה לו ערך ממשי ולא יהיה דיבור בלבד. האמריקנים פעם אמרו, שיהיה פיטרול משותף. השאלה איזה פיטרול ומה ערכו.

דיברנו היום על ירדן. כולם אומרים, שלא יעלה על הדעת כי אם תבוא פניה מצד מישור, שיש לו משקל וערך, שאנחנו נאמר: לא. ואם ידעו שאנחנו אמרנו לא, ייערמו על דרכנו קשיים נוספים והדברים הם הרבה יותר קרובים למציאות, מאשר אנחנו מוכנים לפי שעה לדבר עליהם. כמובן שגם חוסיין יכול להתחרט. יכול להיות שהפיסגה שם תחניק אותו. תנאי ראשון צריך להיות: "בבקשה, תגיד זאת בפומבי, באופן ברור ומסוים". תמיד אמרנו שאיננו יכולים להכריח אחד להביא את השני. אולי נאצר יכול להביא את חוסיין, אבל חוסיין אינו יכול להביא את נאצר, אם אינו רוצה.

הפחד הזה מ-1.6 מיליון ערבים הוא פחד עצום, אבל

לא פחות מזה קיים הפחד להשאיר בגבולות הקיימים, עם מה שיקרא DEMILITARIZATION, שאיש לא יודע מה זה.

אנחנו נצטרך עכשו לטפל בבעיה זו יותר מאשר עד

עכשו, ואני מקוה שבשבוע הבא נוכל לדון גם בענין השבויים.

המשך הדיון נדחה לישיבה הבאה.

ה י ש י ב ה נ נ ע ל ה